

ISSN 2956-8978

CENne Wiadomości

Internetowy kwartalnik edukacyjny
Centrum Edukacji Nauczycieli w Suwałkach
nr 2 (22) 2024/2025 – 20 listopada 2024

Numer specjalny

CEN
SUWAŁKI
35
LAT
1989 - 2024

Wydawca:

Centrum Edukacji Nauczycieli w Suwałkach

ul. Mikołaja Reja 67 B

16-400 Suwałki

tel. 87 5670328, e-mail: cen@cen.suwalki.pl

strona internetowa czasopisma: cen.suwalki.pl/cenne/

Redaktor:

Jolanta Kubrak

e-mail: cenne@cen.suwalki.pl, jolanta.kubrak@cen.suwalki.pl

tel. 87 5670328, wew. 106

Redaktor techniczny i opracowanie graficzne:

Jarosław Cezary Słabiński

e-mail: jaroslaw.slabinski@cen.suwalki.pl

tel. 87 5670328, wew. 214

Zdjęcie na okładce:

Andrzej Staszczyk

Pracownicy pedagogiczni Centrum Edukacji Nauczycieli w Suwałkach w bieżącym, 2024 roku uczestniczyli w projekcie „**Metody doskonalenia pracy nauczycieli w Polsce i Hiszpanii**” w ramach programu Erasmus+, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego+, Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027. Jego autorką i koordynatorką była nasza koleżanka, **dr Joanna Kalejta-Kulbacka**. Istotą projektu był udział w dwutygodniowym bądź tygodniowym kursie realizowanym w Hiszpanii. W ciągu pierwszego tygodnia zajęcia poświęcone były zagadnieniom metodycznym oraz pracy z grupą, natomiast w drugim tygodniu odbywał się kurs języka angielskiego. Uczestnicy projektu zyskali więc nowe umiejętności metodyczne i udoskonalili znajomość języka angielskiego, ale mieli także możliwość poznawania pięknej i niezwykle ciekawej kulturowo Andaluzji. Sposobność ku temu dawały zarówno wycieczki organizowane w ramach kursu, jak i indywidualne bądź grupowe wyprawy.

Miejscem naszego pobytu była Granada (choć jej polska nazwa brzmi Grenada, w zamieszczonych w tym numerze tekstach posługujemy się hiszpańską: Granada) – piękne, stare miasto, przyciągające kilkunastowiecznymi zabytkami, ujmujące życzliwością mieszkańców i przyjazną atmosferą.

Niniejszy, specjalny numer „CENnych Wiadomości” jest pokłosiem naszego uczestnictwa w kursie i pobytu na andaluzyjskiej ziemi, a zamieszczone w nim artykuły dotyczą różnych dziedzin życia i funkcjonowania tego regionu. Dwa pierwsze teksty prezentują system edukacji w Hiszpanii, trzeci przedstawia podstawy prawne kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, dwa kolejne stanowią inspiracje metodyczne, adresowane zwłaszcza do nauczycieli języków obcych. Niewątpliwie wielką rolę w edukacji odgrywają zasoby biblioteczne, stąd też artykuł ukazujący Bibliotekę Uniwersytecką w Granadzie, mieszczącą się w starym, zabytkowym gmachu i mogącą poszczycić się wyjątkowo cennymi, historycznymi zbiorami. Czy aby porozumiewać się z Hiszpanami wystarczy znać na poziomie komunikacyjnym język angielski? Wnikliwą odpowiedź na to pytanie zawiera kolejny tekst. Pewnym zaskoczeniem mogą okazać się paralele w dziejach Polski i Hiszpanii, i je również mogą Państwo poznać, czytając numer specjalny naszego pisma. Oprócz kwestii związanych z edukacją, warto przyrzeć się kulturze Granady i – szerzej – Andaluzji. Różne jej aspekty przedstawiają kolejne cztery artykuły. Numer zamyka tekst zwracający uwagę na problem tego regionu Hiszpanii, dotyczący niewielkich zasobów wodnych i prezentujący sposoby racjonalnego gospodarowania nimi.

Zapraszamy do lektury naszych artykułów. Być może zachęcą one Państwa do podjęcia trudu przygotowania projektu we własnej szkole i wyjazdu na podobny kurs do któregoś z krajów Unii Europejskiej. Program Erasmus+ daje takie możliwości i finansuje edukacyjne marzenia.

Jolanta Kubrak
redaktor „CENnych Wiadomości”

W numerze:

dr Joanna Kalejta-Kulbacka – *Czy warto wziąć udział w mobilności unijnej? Zainspiruj się! Dobra praktyka w Centrum Edukacji Nauczycieli w Suwałkach*

Lidia Kłoczko – *Nauczanie i uczenie się w Hiszpanii*

Danuta Moroz – *Edukacja w Hiszpanii*

dr Dorota Koncewicz – *Podstawy prawne kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w Hiszpanii*

Justyna Bober – *Jak skutecznie uczyć (nie tylko) języka poprzez gry miejskie i terenowe oraz zabawy typu scavenger hunt?*

Grażyna Bogdanowicz – *Hiszpańska Alahambra inspiracją lekcji języka obcego, na przykład francuskiego*

Zyta Boćwińska, Katarzyna Romanowska – *Biblioteka Uniwersytecka w Granadzie (Biblioteca del Hospital Real)*

dr Ida Rusanowska – *Co z tym angielskim?*

dr Jarosław Schabieński – *Dzieło Joachima Lelewela Historyczna paralela Hiszpanii z Polską*

Cecylia Radzewicz – *Bazylika San Juan de Dios w Granadzie – barokowa perła Andaluzji*

Anna Peza – *Flamenco – tylko taniec, czy coś więcej?*

Jan Bielecki – *Kuchnia hiszpańska. Smaki Andaluzji*

Jolanta Kubrak – *Czas fiestami się mierzy*

Andrzej Staszczyk – *Polska to taki piękny, zielony kraj*

dr Joanna Kalejta-Kulbacka

**Czy warto wziąć udział w mobilności unijnej?
Zainspiruj się! Dobra praktyka w Centrum Edukacji
Nauczycieli w Suwałkach**

Włączenie społeczne, transformacja ekologiczna i cyfrowa oraz promowanie uczestnictwa młodych ludzi w życiu demokratycznym to główne założenia Erasmus+, tj. unijnego programu wspierającego kształcenie, szkolenie, młodzież i sport w Europie. Jego budżet szacuje się na 26,2 mld euro. Jest to niemal dwukrotność kwoty przeznaczonej na poprzedni program (na lata 2014–2020)¹. Spośród wielu priorytetów programu warto podkreślić działania skierowane na rzecz rozwoju różnorodnych umiejętności, wspieranie Europejskiego filaru praw socjalnych, wdrożenie strategii UE na rzecz młodzieży na lata 2019–2027 czy rozwijanie europejskiego wymiaru sportu.

Kto może skorzystać z programu Erasmus+?

Oferta programu jest bardzo szeroka. Obejmuje działania dla osób indywidualnych oraz organizacji, co zaprezentowano w tabeli:

Oferta dla osób indywidualnych²	Oferta dla instytucji³
Uczniowie – pobyt za granicą do 1 miesiąca, w grupie lub indywidualny, organizowany przez szkołę	Udział w wydarzeniach i tworzenie sieci kontaktów, poprawa kwalifikacji zawodowych personelu, budowanie potencjału organizacyjnego oraz tworzenie międzynarodowych partnerstw współpracy z organizacjami z innych krajów w celu osiągnięcia innowacyjnych wyników lub wymiany najlepszych praktyk.
Studenci – studia lub staż za granicą, lub udział w programie Erasmus Mundus	Akcje: 1) Akcja 1.: Mobilność edukacyjna osób wyjazdy zagraniczne studentów, uczniów, pracowników oświaty, stażystów, praktykantów, wolontariuszy, osób pracujących z młodzieżą i młodzieży
Wymiany młodzieży – krótkie wyjazdy dla młodych ludzi z różnych krajów.	
Osoby pracujące z młodzieżą – rozwój zawodowy dzięki zagranicznym szkoleniom lub wyjazdom poszerzającym sieć kontaktów	
Stażysty – wsparcie w zdobyciu stażu dla studentów/uczniów i świeżo upieczonych	

¹ <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/pl/about-erasmus/what-is-erasmus> [data dostępu: 4.09.2024] .

² <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/pl/opportunities/opportunities-for-individuals> [data dostępu: 4.09.2024].

³ <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/pl/opportunities/opportunities-for-organisations> [data dostępu: 4.09.2024].

absolwentów szkół wyższych i szkół zawodowych	<p>2) Akcja 2.: Współpraca organizacji i instytucji</p> <p>Współpraca między organizacjami i instytucjami doprowadzi do opracowania, transferu lub wdrożenia innowacyjnych praktyk na szczeblu organizacyjnym, lokalnym, regionalnym, krajowym lub europejskim.</p> <p>3) Akcja 3.: Wsparcie w reformowaniu polityk</p> <p>Wspieranie ogólnego programu polityki UE, ram współpracy „Edukacja i szkolenia 2020” oraz strategii na rzecz młodzieży.</p> <p>Poprawa jakości systemów kształcenia, szkolenia na rzecz młodzieży w Europie, a także promowania międzynarodowej współpracy właściwych organów i wymiany wiedzy między nimi.</p> <p>4) „Jean Monnet”</p> <p>Nauczanie, badania i debata polityczna na temat UE i jej polityki.</p> <p>5) Sport</p> <p>Działania na rzecz promowania sportu i aktywności fizycznej, określanie i wdrażanie innowacyjnych praktyk w dziedzinie sportu oraz organizowanie niekomercyjnych imprez służących zwiększeniu aktywności sportowej.</p>
Pracownicy (nauczanie) – doświadczenie w nauczaniu za granicą, również w obszarze kształcenia i szkolenia zawodowego, w szkole lub placówce kształcenia dorosłych	
Pracownicy (szkolenia) – szkolenia dla pracowników szkolnictwa wyższego, szkół, placówek kształcenia dorosłych i szkół zawodowych	
Uczący się dorośli – wyjazdy na edukacyjne kursy zagraniczne dla dorosłych, indywidualnie lub w grupie	
Kadra sportowa – rozwój zawodowy trenerów i innych członków kadry sportowej za granicą	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/pl/opportunities/opportunities-for-individuals> [data dostępu: 4.09.2024], <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/pl/opportunities/opportunities-for-organisations> [data dostępu: 4.09.2024].

W perspektywie unijnej na lata 2021–2027 przewidziano 28 miliardów euro⁴ na różnorodne działania związane m.in. z poprawą kwalifikacji zawodowych personelu, budowaniem potencjału organizacyjnego oraz tworzeniem międzynarodowych partnerstw współpracy z organizacjami z innych krajów w celu osiągnięcia innowacyjnych wyników lub wymiany najlepszych praktyk. Warto podkreślać korzyści z udziału w programie. Różne grupy odbiorców programu mogą na arenie międzynarodowej budować własną ścieżkę kariery zawodowej, doskonalić metody zarządzania, uzyskać dostęp do nowych możliwości finansowania i projektów, a także podnieść swoje umiejętności w zakresie opracowywania

⁴ https://erasmusplus.org.pl/brepo/panel_repo_files/2021/08/30/tof7ue/folder-v2-ok-kor-cs6-17-08.pdf [data dostępu: 4.09.2024].

projektów, zarządzania nimi i prowadzenia działań następczych. Osoby uczące się i pracownicy uczestniczących organizacji mają dostęp do bardziej atrakcyjnej oferty nauki i rozwoju zawodowego. Szacuje się, że w obecnej perspektywie unijnej z programu Erasmus+ skorzystają cztery miliony osób oraz 125 tysięcy instytucji w całej Europie⁵.

Jakie są sektory Erasmus+?⁶

1. Erasmus+ Edukacja szkolna

Uczestnikami działań projektowych mogą być m.in. uczniowie, nauczyciele, pracownicy szkół i innych instytucji, których działalność jest związana z edukacją szkolną, oraz kadra zarządzająca placówek oświatowych. O dofinansowanie projektów mogą starać się publiczne i niepubliczne przedszkola, szkoły podstawowe i ponadpodstawowe realizujące obowiązek szkolny i obowiązek nauki, a także jednostki samorządu terytorialnego, kuratoria oświaty, ośrodki doskonalenia nauczycieli, biblioteki, domy kultury oraz inne instytucje działające w obszarze edukacji szkolnej i na jej rzecz. Pełną listę instytucji uprawnionych do wnioskowania w Akcji 1. w sektorze Edukacji szkolnej co roku zatwierdza Ministerstwo Edukacji Narodowej.

2. Erasmus+ Kształcenie i szkolenia zawodowe

Uczestnikami projektów realizowanych w sektorze Kształcenie i szkolenia zawodowe programu Erasmus+ mogą być uczniowie i absolwenci szkół branżowych i technicznych, nauczyciele praktycznej nauki zawodu, kadra zarządzająca placówek oświatowych oraz trenerzy i szkoleniowcy. Wnioski mogą składać instytucje i organizacje zaangażowane w rozwój sektora kształcenia i szkoleń zawodowych: szkoły branżowe i techniczne, placówki kształcenia praktycznego i ustawicznego, instytucje szkoleniowe, małe i średnie przedsiębiorstwa, organizacje branżowe, partnerzy społeczni, fundacje, izby rzemieślnicze, szkoły wyższe, wojewódzkie i powiatowe urzędy pracy, a także organy administracji samorządu lokalnego i regionalnego. Wszyscy wnioskodawcy muszą posiadać osobowość prawną.

3. Erasmus+ Edukacja dorosłych

O dofinansowanie mogą ubiegać się organizacje działające w obszarze formalnej, pozaformalnej i nieformalnej edukacji dorosłych o charakterze niezawodowym, takie jak np.: organizacje pozarządowe, uniwersytety trzeciego wieku, uniwersytety ludowe i otwarte, instytucje kultury, ośrodki pomocy społecznej, szkoły ogólnokształcące dla dorosłych, urzędy pracy, władze lokalne. **W ramach projektów mobilności** dorosłe osoby uczące się w tych organizacjach (słuchacze) z określonych grup wymagających szczególnego wsparcia edukacyjnego oraz przedstawiciele kadry edukacji dorosłych mogą uczestniczyć w mobilnościach zagranicznych mających na celu rozwój ich kompetencji. Natomiast

⁵ <https://erasmusplus.org.pl/o-programie> [data dostępu: 4.09.2024].

⁶ <https://erasmusplus.org.pl/o-programie/uczestnicy> [data dostępu: 4.09.2024].

w ramach projektów partnerskich kadra i dorośli słuchacze mają możliwość uczestniczyć w działaniach międzynarodowych realizowanych z udziałem partnerów zagranicznych.

4. Erasmus+ Szkolnictwo wyższe

Uczestnikami mogą być szkoły wyższe, ich studenci i pracownicy, a w niektórych działaniach – również inne organizacje współpracujące z uczelniami. Uczelnie mogą prowadzić wymianę studentów i pracowników oraz koordynować międzynarodowe projekty lub brać w nich udział jako partnerzy. Warunkiem udziału uczelni w programie jest posiadanie Karty Erasmusa dla szkolnictwa wyższego. Dzięki programowi studenci mają możliwość wyjazdu za granicę na część studiów i na praktyki. Nauczyciele akademicy mogą prowadzić zajęcia dydaktyczne dla studentów w zagranicznych uczelniach. Pracownicy z różnych jednostek uczelni mogą korzystać z wyjazdów szkoleniowych. Ponadto studenci i pracownicy uczelni mają możliwość uczestniczenia w projektach międzynarodowych, w które zaangażowana jest ich jednostka.

5. Erasmus+ Młodzież

O dofinansowanie projektów w sektorze Młodzież mogą starać się m.in. organizacje pozarządowe posiadające osobowość prawną, grupy nieformalne młodzieży (tylko KA1) oraz organy publiczne na szczeblu lokalnym, regionalnym lub krajowym, działające na rzecz młodzieży lub osób pracujących z młodzieżą, wykorzystujące pozaformalne metody edukacji. Do udziału w projektach uprawnione są osoby młode (13–30 lat) oraz osoby pracujące z młodzieżą (bez ograniczeń wiekowych).

6. Erasmus+ Sport

O dofinansowanie może ubiegać się każda organizacja i instytucja publiczna lub prywatna działająca w dziedzinie sportu, aktywności fizycznej i zdrowego stylu życia z jednego z państw członkowskich UE oraz państw trzecich, stowarzyszonych z programem. Wnioskodawcą mogą zostać m.in. kluby i związki sportowe oraz inne instytucje i organizacje (stowarzyszenia, fundacje, spółki, jednostki miejskie) działające w obszarze sportu powszechnego, aktywnego wypoczynku, edukacji poprzez sport, promocji aktywności fizycznej, działające we współpracy z zagranicznymi partnerami lub planujące nawiązać taką współpracę (minimalna liczba partnerów zależy od wybranej kategorii działania). Partnerami w projektach mogą być również organizacje i instytucje z państw trzecich niestowarzyszonych z programem (w przypadku dziedziny sportu tylko w Akcji 2., centralnej).

Czym są Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027 (FERS)?

Jest to program wspierający rozwój społeczny i gospodarczy kraju. W programie FERS będzie realizowane wsparcie na rzecz m.in. poprawy sytuacji osób na rynku pracy, zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, zapewnienia opieki nad dziećmi, podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji, integracji społecznej, rozwoju usług społecznych i ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia. Budżet programu to ok. 20,9 mld

złotych, czyli ok. 4,9 mld euro⁷. Od 1 czerwca 2023 do 31 maja 2027 roku istnieje możliwość wspierania projektów, które nie otrzymały wsparcia finansowego w ramach programu Erasmus+, właśnie projektem realizowanym w I osi priorytetowej: Umiejętności, Działanie 1.7 „Mobilność ponadnarodowa”, w ramach programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027 (FERS) współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, na zasadach programu Erasmus+. Celem projektu „Zagraniczna mobilność edukacyjna uczniów i kadry edukacji szkolnej” jest nabycie kompetencji kluczowych lub zawodowych u uczniów/uczennic szkół publicznych i niepublicznych, funkcjonujących w systemie edukacji zgodnie z ustawą Prawo oświatowe art. 2., oraz przedstawicieli/przedstawielek kadry pedagogicznej (nauczycieli i pracowników pedagogicznych).

Przykład dobrej praktyki – projekt mobilnościowy w Centrum Edukacji Nauczycieli w Suwałkach

Nasza placówka po raz pierwszy realizowała projekt pn. **Metody doskonalenia pracy nauczycieli w Polsce i Hiszpanii** o numerze 2023-1-PL01-KA122-SCH-000149701 do realizacji ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w ramach Programu Fundusze Społeczne dla Rozwoju Społecznego (FERS) 2021–2027, projektu **Zagraniczna mobilność edukacyjna uczniów i kadry edukacji szkolnej**. W okresie od 1 grudnia 2023 do 30 listopada 2024 roku, 18 nauczycieli konsultantów, nauczycieli doradców metodycznych oraz nauczycieli bibliotekarzy zrealizowało kursy zgodnie z potrzebami nauczycieli. Główne założenia projektu były ukierunkowane na:

- podniesienie jakości pracy 18 pracowników CEN w Suwałkach z zakresu prowadzenia zajęć edukacyjnych, narzędzi i metodyki nauczania oraz zarządzania placówką,
- polepszenie umiejętności posługiwania się językiem angielskim wśród 18 pracowników CEN w Suwałkach,
- podniesienie kwalifikacji, motywacji i prestiżu 18 pracowników CEN w Suwałkach.

W ramach realizacji projektu nauczyciele uczestniczyli w zajęciach przygotowujących do mobilności, takich jak przygotowanie językowe i kulturowo-merytoryczne. W wyniku analizy potrzeb naszych pracowników, przeprowadzonej za pomocą ankiety, dokonano wyboru szkolenia, obejmującego treści dotyczące specjalnych potrzeb w edukacji, którego program zawiera następujące treści: edukacja specjalna, edukacja integracyjna, włączająca, wielokulturowość, różnice między edukacjami, niepełnosprawność, tworzenie szkoły włączającej, metody i formy nauczania i uczenia się. Kurs przygotował do prowadzenia m.in. zajęć integracyjnych, dotyczących motywacji, integracji, mediacji, pracy z rodzinami; obejmuje metody i formy nauczania i uczenia się oraz edukację osób ze specjalnymi potrzebami. Uczestnicy kursu poznali metodykę pracy. Ma to pomóc w budowaniu integracji, empatii i współpracy pomiędzy nauczycielami, rodzicami, uczniami, organizacjami zajmującymi się osobami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Wiedza i umiejętności uzyskane podczas kursów będą ściśle przekazywane na różnorodnych formach doskonalenia nauczycieli.

⁷ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/fers/> [data dostępu: 4.09.2024].

Po udziale w mobilnościach i zakończeniu udziału w projekcie, nauczyciele konsultanci, doradcy metodyczni, nauczyciele bibliotekarze szkola nauczycieli z lokalnych szkół i przedszkoli. Dowodem będzie liczba przeprowadzonych form doskonalenia nauczycieli – spotkań, konferencji, seminariów, lekcji otwartych, materiałów dydaktycznych przygotowanych z użyciem narzędzi cyfrowych. Nauczyciele CEN w Suwałkach w niniejszym numerze specjalnym kwartalnika edukacyjnego „CENne Wiadomości” publikują artykuły, w których opisują swoje spostrzeżenia, dzielą się wiedzą i doświadczeniami z udziału w projekcie/kursie. Publikacja ta dostępna jest w wersji elektronicznej na stronie internetowej <https://cen.suwalki.pl/cenne/>. Ponadto uczestnicy wypełnili karty efektów uczenia się, dokonali samoewaluacji, refleksji z mobilności, wypełnili ankietę badawczą i otrzymali certyfikat ze szkolenia. Zgodnie z fundamentalnymi celami CEN w Suwałkach, jakimi są przekazywanie wiedzy dyrektorom i nauczycielom szkół i przedszkoli, nauczyciele biorący udział w szkoleniach będą dzielić się nią podczas różnorodnych form doskonalenia, m.in. już prowadzonych, organizowanych cyklicznie co miesiąc sieci współpracy nauczycieli *Pomoc psychologiczno-pedagogiczna w praktyce*, sieci współpracy nauczycieli *Wyzwania wychowawcze w praktyce szkolnej*, w cyklicznych zajęciach *Język polski (nie) taki obcy – sieć współpracy dla nauczycieli uczących dzieci z doświadczeniem migracji, wielokulturowości i nauczycieli języka polskiego jako obcego*. Cele te będą także realizować poprzez organizowanie szkoleń rad pedagogicznych, szkoleń nauczycieli, warsztatów metodycznych, lekcji otwartych. Wszystkie te formy doskonalenia będą dokumentowane w dziennikach zajęć.

Projekt uwzględnia wiedzę na temat funkcjonowania polskiego i hiszpańskiego systemu oświaty, pozwala na doskonalenie pracy nauczycieli, podejmuje aktualną tematykę związaną z metodyką pracy z uczniem i dorosłymi, a także pozwala na doskonalenie umiejętności językowych. Zgodnie z charakterem i zakresem działań realizowanych przez CEN w Suwałkach, uczestnicy projektu będą zachęcać do udziału w opisanych wyżej formach szkolenia i doskonalenia.

Jako koordynatorka projektu, zachęcam szkoły podstawowe i ponadpodstawowe do zapoznania się z dokumentacją opisanych wyżej programów. Jest to niesamowita przygoda, duża dawka wiedzy i możliwość zdobycia nowych umiejętności.

Lidia Kłoczko

Nauczanie i uczenie się w Hiszpanii

Wyjazd pracowników pedagogicznych Centrum Edukacji Nauczycieli w Suwałkach do Hiszpanii w ramach programu Erasmus+ „Metody doskonalenia pracy nauczycieli w Polsce i Hiszpanii” był czasem nauki i aktywności, realizowanej głównie w formie marszrut i zwiedzania, zwiedzania, zwiedzania...

Nasz kurs składał części edukacyjnej, obejmującej warsztaty związane z edukacją dorosłych, które odbywały się w pierwszym tygodniu oraz nauki języka angielskiego, realizowanej w drugim tygodniu pobytu. Zajęcia kończyły się codziennie o godzinie czternastej, co pozwoliło nam na zwiedzanie, odkrywanie uroków egzotycznej Andaluzji oraz poznawanie charakteru niezwykle barwnej kulturowo Granady. Interesowało nas to, jak funkcjonuje system edukacji w miejscu, gdzie mieszkają się tradycje chrześcijańskie, islamskie i inne. Nie jest oczywiście możliwe głębsze poznanie systemu edukacji, którego nie obserwuje się na co dzień, który nie jest jednolity w całej Hiszpanii, składającej się przecież z 17 wspólnot autonomicznych, realizujących własne, nieco odmienne od innych działania oświatowe. Myślę jednak, że garść informacji o hiszpańskim podejściu do edukacji może skłonić Czytelników do refleksji nad rozwojem działań oświatowych oraz nad zaszczepieniem na naszym gruncie niektórych wartościowych rozwiązań.

W Hiszpanii tzw. wczesna opieka nad dziećmi w wieku 0–5 lat – *Eskuelas Infantiles* jest nieobowiązkowa i nie podlega tamtejszemu ministerstwu edukacji, natomiast obowiązkowa edukacja obejmuje dzieci i młodzież w wieku od 6 do 16 lat i składa się na obowiązkową szkołę podstawową oraz obowiązkową szkołę średnią I stopnia. Do szkoły podstawowej – *Educación Primaria*, która trwa 6 lat, uczęszczają uczniowie w wieku 6–12 lat, następny etap to obowiązkowa szkoła średnia – *Educación Secundaria Obligatoria*, w której uczą się uczniowie do szesnastego roku życia. Po ukończeniu tej szkoły młodzież może kontynuować naukę w nieobowiązkowej szkole średniej II stopnia – *Bachillerato* (przygotowującej do naszego odpowiednika matury, co upoważnia do studiowania), uczniowie mogą poza tym wybrać nieobowiązkowe szkoły oferujące kształcenie zawodowe – *Formación Profesional*, zawodowe kształcenie artystyczne w zakresie muzyki i tańca lub kształcenie w zakresie sztuk plastycznych i projektowania oraz sportu.

Dokumentem regulującym funkcjonowanie systemu edukacji w Hiszpanii jest Ustawa organiczna o edukacji, obecnie obowiązuje ustawa 3/2020 LOMLOE, przyjęta w grudniu 2020 roku, która zapewnia, że edukacja jest głównym filarem gwarantującym indywidualny i zbiorowy dobrobyt, równe szanse, demokratyczne obywatelstwo i dobrobyt gospodarczy. Jakość i doskonałość systemu edukacji musi być powiązana ze sprawiedliwością, **personalizacją opieki edukacyjnej i autonomią szkół**. Wprowadzona tą ustawą reforma ustala naczelny cel, którym jest najlepszy interes dziecka i jego prawa, promuje równość, współpracę i budowanie więzi społecznych, zachęca szkoły do ciągłego doskonalenia i rozszerzania oferty edukacyjnej, podkreśla znaczenie rozwoju kompetencji cyfrowych i zrównoważonego rozwoju. Na koniec szkoły podstawowej uczniowie nie dostają świadectw, ponieważ na tym

etapie nie ukończyli kształcenia obowiązkowego, które obejmuje szkołę podstawową i średnią I stopnia.

Ocenianie osiągnięć uczniów w Hiszpanii przebiega w systemie mieszanym, cyfrowo-opisowym, w którym obowiązuje dziesięciostopniowa skala stopni szkolnych – 1 to ocena najniższa. **Oceny osiągnięć ucznia** dokonuje się na koniec każdego cyklu. Jeśli uczeń nie osiąga zadowalających wyników, nauczyciele mają obowiązek udzielenia uczniowi pomocy, na przykład przez prowadzenie dodatkowych zajęć lub dostosowanie programu do możliwości podopiecznego. Uczeń do następnej klasy przechodzi niejako automatycznie w pierwszej, trzeciej i piątej klasie, natomiast w klasie drugiej, czwartej i szóstej przejście do klasy wyższej lub kolejnego etapu następuje pod warunkiem osiągnięcia przez niego wyznaczonych wymagań oraz nabycia odpowiednich umiejętności kluczowych. Jeśli uczeń nie osiągnął określonych celów, powtarza klasę, przy czym każdą klasę można powtarzać tylko raz, a nauczyciele mają obowiązek prowadzić dodatkowe zajęcia lub dostosować program do możliwości podopiecznego. W Hiszpanii kładzie się duży nacisk na to, aby uczniowie w szkole otrzymali niezbędne wsparcie, pozwalające nadrobić zaległości w nauce, zjawisko korepetycji w zasadzie nie występuje. Szkoły niewywiązujące się ze swoich powinności, mające poważne problemy, mogą zostać zobowiązane do wysłania nauczycieli na kursy/szkolenia zlecone przez władze oświatowe centralne lub regionalne. Każdy program jest podzielony na obszary ukierunkowane na rozwój konkretnych umiejętności uczniów, a obszary na dziedziny: przedmioty ścisłe, przyrodnicze i humanistyczne. W Hiszpanii podstawy programowe wymagane ogólnie, centralnie obejmują około 55–60% treści, pozostałą część określają regiony autonomiczne. W szkole podstawowej przedmiotami obowiązkowymi są: środowisko naturalne, społeczne i kulturowe, język i literatura hiszpańska, wychowanie artystyczne, wychowanie fizyczne, języki obce i matematyka. Na tym poziomie edukacji wszystkich przedmiotów, oprócz języka obcego, wychowania artystycznego i fizycznego, uczy jeden nauczyciel. Praca z uczniami wykazującymi specjalne potrzeby edukacyjne przebiega według idei edukacji włączającej. Hiszpańskie władze oświatowe odpowiadają za szczegółowe określenie zadań edukacji specjalnej i są to:

- dostosowanie programu nauczania, aby uczniowie z określonymi rodzajami trudności mogli uczyć się w zwykłym trybie;
- organizacja działań wspierających z dużym zaangażowaniem wychowawców klas i doradców;
- zapobieganie absencji i przedwczesnemu kończeniu nauki;
- wsparcie, poradnictwo, szkolenia i mediacje rodzinne, sprzyjające zaangażowaniu rodzin w środowisko szkolne;
- zapobieganie i wykrywanie trudności w nauce, ze szczególnym uwzględnieniem samodzielnej nauki, dostosowania wymagań i materiałów dydaktycznych do zdolności ucznia i jego tempa pracy.

W hiszpańskim systemie edukacji szkoły dysponują dość dużą autonomią w zakresie nauczania, organizacji pracy i zarządzania placówką oświatową. Nauka rozpoczyna się na ogół w połowie września i kończy w połowie lub pod koniec czerwca. Rok szkolny podzielony jest

na trzy semestry. Zajęcia lekcyjne w szkole podstawowej rozpoczynają się o godzinie 9.00, kończą o 14.00 lub 15.00, lekcja trwa 55–60 minut. Nauka obowiązkowa – szkoła podstawowa i szkoła średnia I stopnia – jest w Hiszpanii bezpłatna, natomiast płatne są dodatkowe zajęcia pozalekcyjne, podręczniki, przybory szkolne. W Hiszpanii równolegle funkcjonują trzy typy szkół, są to:

- 1) **szkoły publiczne (państwowe)** – w tych placówkach najtrudniej uzyskać posadę nauczyciela, ponieważ należy zdać złożone i bardzo trudne egzaminy państwowe, organizowane przez każdą prowincję, a poza tym trzeba też mieć dodatkowe punkty (zdobyte często wcześniej w szkołach prywatnych lub innych projektach edukacyjnych). Posada nauczyciela państwowego daje gwarancję zatrudnienia do emerytury, nawet w przypadku likwidacji placówki;
- 2) **placówki publiczno-prywatne** (często prowadzone przez zakony), w których mogą pracować nauczyciele bez konieczności zdawania egzaminów państwowych, mają natomiast w miarę pewną pracę dopóki szkoła istnieje; ciekawostką jest to, że w tego typu placówkach aktualnie pracujący nauczyciel może odsprzedać swoje miejsce pracy komuś innemu – jest to w pełni legalne, a kwoty za odstąpienie miejsca pracy bywają bardzo wysokie;
- 3) **szkoły prywatne**, w których pracę może dostać każdy chętny, kto zostanie przyjęty przez dyrekcję, natomiast takie szkoły nie zapewniają stabilności zatrudnienia. Bardzo często szkoły prywatne są placówkami dwujęzycznymi – naukę prowadzi się w języku hiszpańskim i angielskim lub francuskim.

W Hiszpanii praca nauczyciela szkoły publicznej to praca dla wybrańców. Droga do tego zawodu jest trudna, skomplikowana i długa, ale nagrodą za jej przebycie są wysokie zarobki, zależne dodatkowo od szkoły/placówki, stażu pracy, dorobku naukowego i innych czynników. Żeby zostać nauczycielem, należy uzyskać dyplom magistra (do nauczania w szkole podstawowej – licencjata), następnie ukończyć studia pedagogiczne. W hiszpańskim systemie edukacji nie funkcjonują takie placówki jak ośrodki doskonalenia nauczycieli, dostosowujące ofertę szkoleniową do potrzeb zawodowych nauczycieli, są natomiast nauczycielskie ośrodki szkoleniowe przygotowujące nauczycieli do egzaminów państwowych. Ogólnie nauczyciele w Hiszpanii cieszą się dużym poważaniem. W zależności od regionu (wspólnoty autonomicznej) hiszpański nauczyciel pracuje w tygodniu 25–30 godzin (w innych zawodach jest to 35 godzin), natomiast urlop jest w takim samym wymiarze, jak w innych zawodach służby cywilnej – jeden miesiąc płatnego urlopu latem. Hiszpania posiada także bogatą ofertę edukacji dorosłych – *Educación de personas adultas (EPA)*, której celem jest umożliwienie osobom powyżej 18. roku życia oraz pochodzącym spoza hiszpańskiego systemu edukacji zdobywania, aktualizowania, uzupełniania, poszerzania wiedzy i umiejętności służących rozwojowi osobistemu i zawodowemu. Znana jest dbałość Hiszpanów o tożsamość narodową, język, tradycje, przejawiająca się m.in. w tym, że unikają obcego nazewnictwa, czego przykładem jest tworzenie skrótowców od hiszpańskich nazw nawet międzynarodowych organizacji – np.: skrótowiec NATO w Hiszpanii funkcjonuje jako **OTAN (Organización del Tratado del Atlántico Norte – O.T.A.N)**.

Hiszpania to kraj wielce zróżnicowany – każda autonomia ma swoje odrębne zasady i regulacje. Ogólnie za edukację odpowiedzialne są trzy ministerstwa: Ministerstwo Edukacji i Kształcenia Zawodowego zajmujące się edukacją szkolną i zawodową, Ministerstwo Uniwersytetów – odpowiedzialne za szkolnictwo wyższe, natomiast Ministerstwo Kultury i Sportu zajmuje się szkołami i edukacją sportową oraz artystyczną. Dowiedzieliśmy się, że w hiszpańskich szkołach duży nacisk kładzie się na tworzenie więzi społecznych, współpracę, budowanie wspólnot grupowych i kształtowanie kompetencji kluczowych. Poznaliśmy tylko szczyptę edukacyjnych rozwiązań, dotyczących nauczania i wychowania, ale chyba najbardziej nas zaskoczyła informacja o tym, że jeśli w czasie trwania zajęć w szkole uczeń wyjdzie z sali lekcyjnej, to nauczyciel nie ponosi żadnej odpowiedzialności za to, co się z tym uczniem dzieje. W takiej sytuacji to uczeń staje się odpowiedzialny za siebie i to on ponosi konsekwencje opuszczenia klasy czy szkoły.

Źródło: informacje własne uzyskane w rozmowach z edukatorami w Granadzie oraz

Netografia:

1. <https://tekce.com/pl/blog/styl-zycia/system-edukacji-i-szkoly-w-hispanii> [data dostępu: 8.11.2024].
2. <https://www.carisma.pl/przewodnik,edukacja-w-hispanii,68.html> [data dostępu: 8.11.2024].

Danuta Moroz

Edukacja w Hiszpanii

Hiszpański system edukacyjny wyróżnia się jako jeden z najbardziej zaawansowanych systemów nauczania w Europie. Jest zdecentralizowany, co oznacza, że odpowiedzialność za oświatę podzielona jest między państwo, 17 wspólnot autonomicznych⁸, szkoły oraz administrację lokalną:

Rząd odpowiada za organizację systemu nauczania w kraju, przygotowanie podstawy programowej i wymagań dla szkół, politykę finansowego wsparcia dla nauki, międzynarodową współpracę w edukacji. Rolę nadzorczą pełni Alta Inspección – organ monitorujący, czy na terenie całego kraju są spełniane wymagania edukacyjne ustalone przez rząd.

Wspólnoty autonomiczne odpowiadają m.in. za wdrażanie i rozwijanie państwowych regulacji na swoich terenach, zarządzanie szkołami, poradnictwo i wsparcie dla uczniów, inspekcję kształcenia, zarządzanie kadrami, nadzór nad podręcznikami oraz innymi materiałami dydaktycznymi, a także przyznawanie wsparcia finansowego i stypendiów.

Administracja lokalna zajmuje się planowaniem zajęć uzupełniających i nadprogramowych, renowacją i utrzymaniem placówek edukacyjnych oraz nadzorowaniem kształcenia obowiązkowego.

Szkoły w Hiszpanii posiadają autonomię w sprawach organizacyjnych, edukacyjnych i finansowych w ramach obowiązujących regulacji prawnych. Mają one dowolność w wyborze podręczników i innych materiałów dydaktycznych, dzięki czemu mogą dostosować swoje działania wychowawcze do specyfiki środowiska szkolnego, a także potrzeb edukacyjnych poszczególnych uczniów.

Szkoły i uczniowie

Biorąc pod uwagę, kto jest ich właścicielem, w Hiszpanii są 3 rodzaje szkół:

- szkoły publiczne,
- szkoły prywatne,
- szkoły będące połączeniem szkoły publicznej i prywatnej (półprywatne).

W hiszpańskich szkołach państwowych jest łatwy dostęp do materiałów dydaktycznych i sportowych. Nie ma konieczności dokonywania opłaty wpisowej, wystarczy wyposażyć uczniów w materiały potrzebne do zajęć. Ocenia się, że poziom edukacji w Hiszpanii jest wysoki.

W szkołach prywatnych klasy liczą zwykle maksymalnie 20 osób. Pozwala to nauczycielowi skupić się na każdym uczniu indywidualnie. Dzieci w tych placówkach mają w klasie tablety i komputery oraz materiały trudniej dostępne dla innych szkół. Dzieje się tak dlatego, że

⁸ Terytorium Hiszpanii tworzy 17 wspólnot autonomicznych (Andaluzja, Aragonia, Asturia, Baleary, Wyspy Kanaryjskie, Kantabria, Kastylia-León, Kastylia-La Mancha, Katalonia, Wspólnota Madrytu, Wspólnota Walencka, Estremadura, Galicja, Nawarra, Kraj Basków, La Rioja, Region Murcji) które cieszą się dużą autonomią m.in w kwestiach szkolnictwa.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Wsp%C3%B3lnoty_autonomiczne_Hiszpanii [data dostępu: 15.10.2024].

państwo inwestuje w prywatną edukację w Hiszpanii. Zwykle do prywatnych szkół hiszpańskich uczęszczają dzieci, które pochodzą z zamożnych rodzin lub dzieci celebrytów.

W szkole publiczno-prywatnej nie ma tabletów, ale są komputery w przeznaczonej do tego sali. Poziom nauczania jest zwykle dość dobry, ale to zależy od szkoły. Uważa się, że edukacja w Hiszpanii w szkole publiczno-prywatnej jest na wyższym poziomie niż w placówce publicznej, przy czym jest tańsza niż w prywatnej szkole.

W Hiszpanii istnieją szkoły katolickie, których program nauczania łączy standardowe przedmioty z elementami religijnymi. Oprócz matematyki, języka hiszpańskiego czy nauk ścisłych, uczniowie uczestniczą w lekcjach religii, które pomagają im zrozumieć i praktykować wiarę katolicką. Większość szkół katolickich w Hiszpanii stanowią szkoły półprywatne (*concertados*).

System oświaty w Hiszpanii dzieli się na etapy:

- Żłobek (*Guarderia*) – opcjonalnie (0–3 lata)
- Przedszkole (*educación infantil*) – opcjonalnie, (3–6 lat)
- **Szkoła podstawowa** (*educación* lub *escuela primaria*) – obowiązkowa, (6–12 lat)
- Szkoła średnia (*educación secundaria obligatoria – E.S.O*) – obowiązkowa, (12–16 lat)
- Szkoła średnia II stopnia (*bachillerato – odpowiednik matury*) – opcjonalnie, (16–18 lat)
- Szkoła wyższa (*Diplomatura* – 3 lata) – opcjonalnie
- Szkoła wyższa (*Licenciatura* – 2 lata) – opcjonalnie

Edukacja podstawowa w Hiszpanii (*Educación Primaria*) obejmuje sześć klas szkolnych, do których uczęszczają uczniowie od szóstego do dwunastego roku życia.

Ten etap edukacyjny podzielony jest na trzy dwuletnie cykle:

- **Pierwszy cykl:** *Primer Ciclo* – pierwsza klasa (6–7 lat) i druga klasa (7–8 lat);
- **Drugi cykl:** *Segundo Ciclo* – trzecia klasa szkoły podstawowej (8–9 lat), czwarta klasa (9–10 lat);
- **Trzeci cykl:** *Tercer Ciclo* – piąta klasa szkoły podstawowej (10–11 lat), szósta klasa (11–12 lat).

Edukacja podstawowa ma na celu umożliwienie uczniom nauki wypowiedzi ustnej i jej rozumienia, czytania, pisania, liczenia, umiejętności logicznych i matematycznych, nabywania podstawowych pojęć związanych z kulturą oraz nawyków współżycia, nauki i pracy, zmysłu artystycznego, kreatywności i uczuciowości. Gwarantuje wszechstronne kształcenie, które przyczyni się do pełnego rozwoju osobowości uczniów i przygotuje do pomyślnego ukończenia obowiązkowej szkoły średniej.

Program nauczania tworzony jest na trzech poziomach. Rząd ustala podstawę programową. Wspólnoty autonomiczne rozwijają podstawę ustaloną przez rząd i tworzą własny program nauczania. W ramach drugiego poziomu, każda szkoła w Hiszpanii przystosowuje oraz rozszerza podstawowy program nauczania tak, by pasował do jej tła kulturalnego i socjoekonomicznego. Trzecim poziomem jest rozpisywanie programu przez nauczyciela dla konkretnej klasy.

Program nauczania dla szkoły podstawowej jest dosyć ogólny, ponieważ dzieci hiszpańskie zdobywają wiedzę z różnych dziedzin. Uczą się języka i literatury hiszpańskiej (w tym języka i literatury regionu autonomicznego), matematyki, nauk przyrodniczych i społecznych (takich jak historia, geografia i biologia), sztuki, języka obcego (a czasami drugiego języka obcego w trzecim cyklu nauczania (*Tercer ciclo*), edukacji artystycznej i wychowania fizycznego. Wszyscy uczniowie mają wydzielony codziennie czas przeznaczony na czytanie. W trzecim cyklu „studiują” *Educación para la Ciudadanía*, czyli rozważania moralne i społeczne.

W publicznych szkołach głównym językiem wykładowym jest hiszpański, jednak – w zależności od regionu Hiszpanii – lekcje odbywają się również miejscowych dialektach, które różnią się od urzędowego języka hiszpańskiego. W Katalonii dzieci nauczane są języka katalońskiego, w Galicji galicyjskiego, w Kraju Basków baskijskiego, w Walencji walenckiego, a w Aragonii aragońskiego.

Ważnym elementem programu nauczania jest nauka języków obcych, szczególnie języka angielskiego, który jest obowiązkowy od wczesnych lat szkolnych. W niektórych szkołach prywatnych i półprywatnych oferowane są również lekcje innych języków, takich jak francuski czy chiński, co ma na celu przygotowanie uczniów do funkcjonowania w zglobalizowanym świecie.

Metody dydaktyczne ustalane są na poziomie szkoły przez grono pedagogiczne, jednak istnieją pewne rządowe zalecenia. Edukacja w szkołach podstawowych jest holistyczna i dostosowana do indywidualnych predyspozycji uczniów.

Do pierwszej klasy szkoły podstawowej zostają włączeni uczniowie w roku kalendarzowym, w którym kończą sześć lat. Do szkół przydzielani są na zasadzie rejonizacji.

W szkole podstawowej w Hiszpanii uczniowie mają jednego nauczyciela od wszystkich przedmiotów, z wyjątkiem muzyki, wychowania fizycznego oraz języka obcego. Uczniowie zwracają się do niego po imieniu, co od razu zmniejsza dystans, a atmosfera podczas zajęć jest mniej stresowa. Całus czy przytulenie przez nauczyciela dziecka (z tych najmłodszych) jest czymś absolutnie naturalnym.

W zależności od reguł panujących w danej szkole, uczniowie noszą mundurki bądź nie.

Praca domowa odgrywa dużą rolę w edukacji dzieci w Hiszpanii. Zadania domowe zaczynają się od pierwszego roku szkoły podstawowej. Badania pokazują, że co piąte dziecko w Hiszpanii spędza dwie i pół godziny dziennie na zadaniach domowych. Pomimo bezpłatnej edukacji, czasami wymagana jest opłata za materiały, **podręczniki i przybory szkolne** czy zajęcia pozalekcyjne. Zgodnie z zasadą, szkoła w Hiszpanii nie oferuje zajęć pozalekcyjnych, a uczniowie, którzy chcą uprawiać sporty zapisują się do ośrodków sportowych w danej okolicy. Czas wolny po szkole przeznaczony jest na naukę i prace domowe oraz na spotkania z kolegami i koleżankami. W szkołach podstawowych lekcje trwają 55 minut.

Z lekcji na lekcję zmienia się sale i grupy.

W niektórych częściach Hiszpanii – tam, gdzie klimat jest bardzo ciepły, lekcje odbywają się na świeżym powietrzu i także podczas przerw uczniowie są zachęceni do spędzania czasu na zewnątrz.

Przedmiotami obowiązkowymi w szkole podstawowej są:

- środowisko naturalne, społeczne i kulturowe,
- wychowanie artystyczne,
- wychowanie fizyczne,
- język i literatura hiszpańska,
- języki obce i matematyka.

Każda placówka ma obowiązek prowadzić zajęcia z religii katolickiej (wiary katolickiej). Jednak o tym, czy dziecko będzie na nie uczęszczało decydują rodzice.

Rok szkolny podzielony jest na trzy semestry.

W Hiszpanii obowiązuje mieszany system oceniania, cyfrowo-opisowy. Skala ocen: od 1 do 10 (1 to ocena najniższa). Możliwe są też plusy i minusy przy danej ocenie.

Możliwe oceny to:

- insuficiente (IN) – niewystarczająca
- suficiente (SU) – wystarczająca
- bien (BI) – dobra
- notable (NT) – bardzo dobra
- sobresaliente (SB) – znakomita, wybitna

Na poziomie szkoły podstawowej uczniowie są regularnie oceniani na różnych przedmiotach. Standardową praktyką są egzaminy końcowe i testy sprawdzające wiedzę, jednak większy nacisk kładzie się na ciągłą ocenę postępów ucznia przez nauczycieli.

Promocja następuje automatycznie wewnątrz każdego cyklu szkoły podstawowej, o ile uczeń spełnia wszystkie wymagania programowe określone na dany rok oraz nabył odpowiednie umiejętności kluczowe.

Jeśli uczniowie nie osiągną zadowalającego poziomu wykształcenia pod koniec pierwszego lub trzeciego cyklu, muszą powtórzyć rok przed pójściem do szkoły średniej. Każdą klasę można powtarzać tylko raz. Jest to wspólna decyzja zespołu nauczycieli, ze szczególnym uwzględnieniem opinii wychowawcy. Jeśli uczeń nie osiąga zadowalających wyników, nauczyciele mają obowiązek prowadzić z nim dodatkowe zajęcia lub dostosować program do możliwości podopiecznego.

Uczniowie nie otrzymują świadectwa po ukończeniu podstawówki, lecz dopiero po ukończeniu wszystkich obowiązkowych etapów nauczania.

Po ukończeniu szkoły podstawowej uczeń ma trzy możliwości: zacząć pracować, pójść do szkoły uczącej zawodu lub do dwuletniego liceum kończącego się maturą.

Zajęcia w szkołach rozpoczynają się zazwyczaj o godzinie 9.00 i kończą o 17.00, jednak harmonogram może się różnić w zależności od regionu i typu szkoły. Generalnie większość dzieci uczęszcza do szkół podstawowych od godziny 9.00 i zostaje w niej do południa (dzieci młodsze kończą zajęcia ok. godziny 14.00). Mniej więcej od godziny 13.00 do 15.00 ma miejsce przerwa na obiad. Istnieje możliwość wykupienia wyżywienia w szkole lub na ten czas dziecko może wrócić do domu.

Rok szkolny różni się w zależności od decyzji konkretnej wspólnoty autonomicznej, a także od tego, czego dziecko się uczy oraz specyfiki danej szkoły. Rok szkolny w Hiszpanii

rozpoczyna się najczęściej na początku drugiego tygodnia września – termin ten jest ruchomy. Z kolei zakończenie roku odbywa się około 20–25 czerwca. Hiszpania ma jedne z najdłuższych wakacji szkolnych w całej Europie (około 10–11 tygodni).

W Hiszpanii dzieci mają też ferie zimowe. Zazwyczaj dwa tygodnie wolnego przypada na Boże Narodzenie (od 20 grudnia do 7 stycznia) oraz ferie wiosenne (rozpoczynające się tydzień przed Wielkim Piątkiem). Rok szkolny w Hiszpanii przewiduje dni wolne, a dwa najważniejsze to: 12 października – święto państwowe i 6 grudnia, w którym świętuje się Dzień Uchwalenia Konstytucji. Mają również dodatkowe pojedyncze dni wolne, które wybiera dyrekcja szkoły (w sumie około trzech-czterech w całym roku szkolnym), zazwyczaj w okolicach długich świątecznych weekendów. Wraz z rozpoczęciem roku szkolnego rodzice otrzymują szczegółowy kalendarz roku szkolnego ze wskazaniem dni wolnych.

W całej Hiszpanii działają ośrodki wsparcia dla uczniów-imigrantów (*Servicio de apoyo al. alumnado inmigrante – SAI*). Ośrodki te mają dwie główne funkcje: doradztwo szkolne i wsparcie dla uczniów. Nauczyciele *SAI* wspierają uczniów uczęszczających do szkół publicznych w nabywaniu podstawowych umiejętności językowych i komunikacyjnych. W szkołach katalońskich i balearskich znajdują się klasy integrujące językowo dzieci obcokrajowców (*aula d'acollida*). Informacji o funkcjonowaniu takich klas udziela dyrekcja szkoły.

Nauczyciele

Aby zostać nauczycielem w Hiszpanii, należy spełnić określone wymagania prawne i procedury. Przede wszystkim konieczne jest ukończenie czteroletnich studiów wyższych na odpowiednim kierunku. Jeśli przyszły nauczyciel chce uczyć na poziomie szkoły podstawowej, będzie musiał zdobyć dyplom nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej. Ponadto, musi posiadać biegłą znajomość języka hiszpańskiego, ponieważ nauczanie odbywa się głównie w tym języku. Może być również zobowiązany do udowodnienia swojej biegłości w języku hiszpańskim poprzez egzamin lub certyfikat.

Po ukończeniu odpowiednich studiów lub uzyskaniu wymaganego wykształcenia, musi zdobyć certyfikat pedagogiczny, który uprawnia do nauczania. Ten certyfikat jest zazwyczaj wydawany przez lokalne władze oświatowe w regionie, w którym zamierza pracować.

W Hiszpanii proces zatrudnienia nauczycieli odbywa się poprzez konkurs, który obejmuje m.in. testy pisemne i/lub ustne oraz ocenę CV i doświadczenia zawodowego. Liczba dostępnych miejsc może być ograniczona, co oznacza, że konkurencja może być duża. Po zatrudnieniu nauczyciel odbywa okres próbny (czasami trwający rok) przed uzyskaniem pełnych praw nauczycielskich.

Netografia:

1. <https://dziecizagranica.gov.pl/hiszpania/> [data dostępu: 15.10.2024].
2. <https://eurydice.org.pl/systemy-edukacji-w-europie/hiszpania> [data dostępu: 15.10.2024].
3. <https://hiszpanskadusza.com/wszystko-co-musisz-wiedziec-o-szkolnictwie-w-hiszpanii/> [data dostępu: 15.10.2024].
4. <https://take-the-leap.wep.org/pl/szkola-w-hiszpanii/> [data dostępu: 15.10.2024].

5. https://www.boe.es/biblioteca_juridica/codigos/codigo.php?id=195&modo=2¬a=0&tab=2 [data dostępu: 15.10.2024].
6. https://www-boe-es.translate.goog/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-12066&_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=wapp [data dostępu: 15.10.2024].
7. <https://www.libratus.edu.pl/blog/jak-wyglada-edukacja-w-hispanii/> [data dostępu: 15.10.2024].

dr Dorota Koncewicz

Podstawy prawne kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w Hiszpanii

Widok na Granadę z Alhambry – zbudowanego w XIII wieku warownego zespołu pałacowego

Będąc uczestniczką projektu „Metody doskonalenia pracy nauczycieli w Polsce i Hiszpanii” w ramach programu Erasmus+, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, miałam możliwość poznania tego pięknego kraju, także z punktu widzenia zawodu, który wykonuję. Chętnie słuchałam informacji o systemie edukacji oraz systemie doskonalenia nauczycieli, a z racji moich zainteresowań zawodowych szczególnie interesowała mnie organizacja kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Uzyskane informacje stały się tematem niniejszego opracowania.

Jak czytamy na stronie Eurydice – sieci informacji o edukacji w Europie, „Królestwo Hiszpanii liczy 47 milionów mieszkańców. Jego stolicą jest Madryt. Hiszpania jest krajem wielojęzycznym – prócz urzędowego języka hiszpańskiego, niektóre wspólnoty autonomiczne posługują się językami o statusie urzędowym: katalońskim, oksytańskim (arańskim), walenckim, galicyjskim i baskijskim. Hiszpania jest monarchią konstytucyjną z ustrojem demokracji parlamentarnej. Szefem rządu jest premier, a głową państwa – monarcha. Kraj dzieli się na 17 wspólnot autonomicznych i dwa miasta autonomiczne. Fundamentalnym dokumentem regulującym funkcjonowanie systemu edukacji w Hiszpanii jest **Ustawa organiczna o edukacji**. Obecnie jest to ustawa 3/2020 (**LOMLOE**) przyjęta w roku 2020. Reforma wprowadzona nową ustawą uznaje najlepszy interes dziecka i jego prawa za zasady przewodnie systemu. Edukacja szkolna obejmuje obowiązkowe szkolnictwo podstawowe, obowiązkowe kształcenie na poziomie szkoły średniej oraz nieobowiązkowe kształcenie ogólne i zawodowe”⁹. Wspominana wyżej ustawa określa także podstawy kształcenia specjalnego. Podobnie jak w Polsce, uczniowie z SPE w większości uczestniczą w edukacji włączającej. Jedynie w przypadkach, które wymagają specjalistycznych metod pracy i funkcjonowanie w szkole ogólnodostępnej jest niemożliwe, dziecko uczy się w szkole specjalnej. Poniżej znajdują się przetłumaczone screeny ze strony Ministerstwa Edukacji, Kultury i Sportu w Hiszpanii, które określają najważniejsze

¹ <https://eurydice.org.pl/systemy-edukacji-w-europie/hiszpania> [data dostępu: 11.10.2024].

wytyczne dotyczące hiszpańskiego systemu i kształcenia specjalnego, w tym zapewnienia równego dostępu do nauki i zapobieganiu segregacji wśród uczniów.

Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

LOMLOE skupia się na barierach ograniczających prawo do edukacji, a nie na niepełnosprawności.

Promowane jest wczesne wykrywanie, wczesna opieka i edukacja włączająca, przy większym zindywidualizowaniu uwagi i zapobieganiu trudnościom w nauce.

Regulowany jest udział uczniów i ich rodzin w procesie identyfikacji i oceny potrzeb edukacyjnych.

Władze oświatowe ustalą procedury rozwiązywania wszelkich rozbieżności, jakie mogą się pojawić, zawsze biorąc pod uwagę najlepszy interes nieletniego i wolę rodzin, które preferują system najbardziej włączający.

Stosunek liczbowy nauczycieli do uczniów może być niższy niż ogólnie przyjęty.

Władze oświatowe muszą zapewnić niezbędne zasoby i wsparcie oraz szczególną uwagę edukacyjną w ciągu roku szkolnego związaną z niepełnosprawnością, na wszystkich jej etapach.

Aby osiągnąć cele edukacji podstawowej. Studenci ci mogą wziąć udział w dodatkowym kursie, jeśli ich okoliczności są wystarczająco akredytowane.

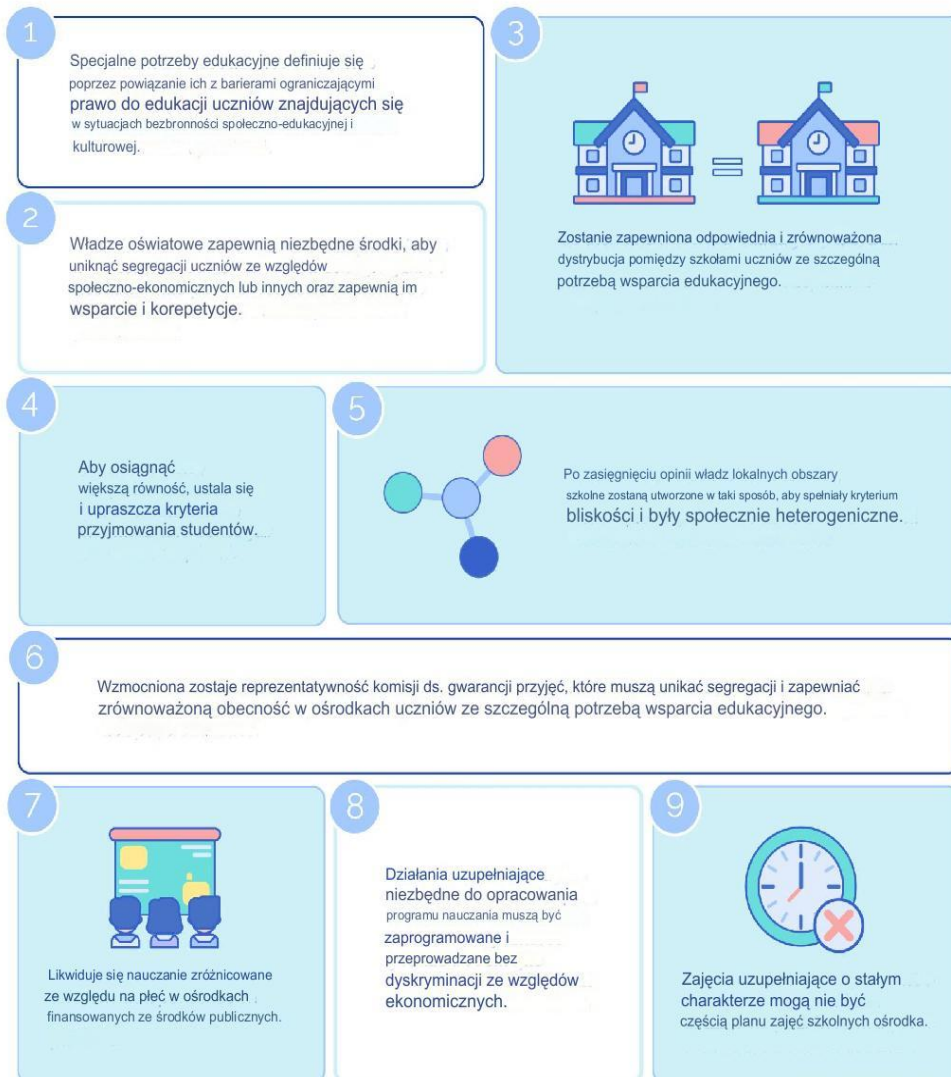

Administracje edukacyjne mogą włączyć do swojej oferty hiszpańskie języki migowe.

Władze oświatowe będą w dalszym ciągu zapewniały niezbędną pomoc placówkom kształcenia specjalnego, tak aby oprócz kształcenia uczniów wymagających wysoce specjalistycznej opieki pełniły także funkcję ośrodków referencyjnych i wspierających dla placówek zwykłych.

Rząd, we współpracy z administracją oświatową, opracuje plan, dzięki któremu w ciągu dziesięciu lat zwykłe ośrodki będą dysponowały niezbędnymi zasobami, aby móc służyć uczniom niepełnosprawnym w najlepszych warunkach.

Zwiększanie równości i walka z segregacją.

Zgodnie z ustawą organiczną 3/2020 (LOMLOE), uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi to ci, którzy wykazują: specjalne potrzeby edukacyjne (uczniowie z niepełnosprawnościami lub z poważnymi zaburzeniami zachowania), opóźnienie rozwojowe, zaburzenia rozwoju językowego i komunikacyjnego, zaburzenia uwagi lub trudności w procesie uczenia się, poważne braki w znajomości języka wykładowego, trudną sytuację

społeczno-edukacyjną, wysokie zdolności intelektualne. Można stwierdzić, że katalog uczniów z SPE jest w dużej mierze zbieżny z klasyfikacją polską. Podobnie rzecz ma się z odpowiedzialnością za jakość systemu edukacji (tak jak w Polsce) – to władze oświatowe są odpowiedzialne za szczegółowe określenie zadań edukacji specjalnej, w tym: dostosowanie do grupy odbiorców programu nauczania, tak aby uczniowie z pewnym rodzajem trudności mogli uczyć się w zwykłym trybie; organizację wsparcia/działań wspierających przy zaangażowaniu wychowawców klas i doradców; zapobieganie absencji i przedwczesnemu kończeniu nauki; udział interesariuszy zewnętrznych w działaniach społecznych i edukacyjnych; poradnictwo, szkolenia i mediacje rodzinne, które sprzyjają zaangażowaniu rodzin w środowisko szkolne; zapobieganie i wykrywanie trudności w nauce (ze szczególnym uwzględnieniem: zindywidualizowanej i samodzielnej nauki, dostosowywania poziomu do zdolności ucznia i jego tempa pracy, elastycznego podziału na grupy, dostosowania materiałów dydaktycznych, nauki fakultatywnej przewidzianej w ramach obowiązkowego kształcenia średniego (ESO). W tym obszarze również znajdujemy punkty styczne systemu hiszpańskiego z systemem edukacji specjalnej w Polsce, począwszy od indywidualizacji kształcenia uczniów z SPE, poprzez dostosowanie programów nauczania, wczesne wykrywanie zaburzeń, udział rodziców, organizacji społecznych, poradni w edukacji uczniów z SPE.

Warte przytoczenia są także zapisy z Dekretu Królewskiego w sprawie regulacji dotyczących edukacji specjalnej¹⁰. Preambuła podkreśla potrzebę przyjęcia, w odniesieniu do osób z SPE, rozwiązań z zachowaniem ich godności, potrzeb i interesów. Mając na uwadze ich całkowitą integrację społeczną, której pierwszym krokiem jest integracja edukacyjna, polegająca na całkowitym lub częściowym włączeniu tych osób w zwykły system edukacji, ze zindywidualizowanym wsparciem, zapewnionym przez wyspecjalizowany personel, a dopiero wtedy, gdy możliwości podmiotu nie pozwalają na takie włączenie – rozpoczęcie nauki w ośrodkach specjalnych. Artykuł 4. Dekretu mówi, że: „1. Edukacja specjalna, jako forma kształcenia, będzie obowiązkowa i bezpłatna na poziomach ustalonych w zwykłym systemie oświaty. 2. Aby umożliwić integrację szkolną dzieci dotkniętych niepełnosprawnością lub niedostosowaniem w wieku od dwóch do pięciu lat, niezbędna pomoc będzie udzielana bezpłatnie”.

Jako podsumowanie tego opracowania proponuję syntetyczne zestawienie podobieństw w podejściu do kształcenia specjalnego w Polsce i w Hiszpanii:

¹⁰ Zob.: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-4305> [data dostępu: 11.10.2024].

- Wczesna diagnoza i wczesna interwencja.
- Opracowanie indywidualnych programów rozwoju przy udziale rodziców i nauczycieli, z uwzględnieniem odpowiedniego dla każdego ucznia wsparcia i indywidualnych metod pracy.
- Współpraca z rodzicami, mająca na celu integrację ze szkołą.

- Dostosowanie pomocy dydaktycznych do specyfiki każdego ucznia.
- Poradnictwo dla rodziców i nauczycieli, służące ścisłej współpracy w procesie edukacyjnym dzieci.
- Monitorowanie i modyfikowanie w miarę potrzeb indywidualnych programów.

- Dobór metod i form pracy z uczniem z uwzględnieniem potrzeb dziecka i zasady indywidualizacji (sugerowane m.in.: terapia logopedyczna, fizjoterapia, psychoterapia, ćwiczenia psychomotoryczne i inne, które zostaną uznane za stosowne).
- Udzielanie wsparcia przez zespół specjalistów, podejmujących wspólne i skoordynowane działania (wytyczne w obydwu krajach określone na poziomie rozporządzenia).
- Zajęcia prowadzone przez nauczycieli posiadających uznane kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej (w Hiszpanii kwalifikacje uznane przez Ministra Oświaty i Nauki, w Polsce zgodnie z rozporządzeniem w sprawie szczegółowych kwalifikacji nauczycieli).

Powyższe zestawienie pokazuje, jak wiele łączy system kształcenia specjalnego w obu krajach. Przytoczone zapisy w założeniu mają być gwarancją skuteczności kształcenia specjalnego z zachowaniem zasad holizmu.

Prezentowane poniżej drzewo pomarańczowe symbolizuje nadzieję, że pomoc zapewniana uczniom ze SPE okaże się owocna.

Powyższe zdjęcie oraz zamieszczone na początku artykułu pochodzą z kolekcji autorki.

Netografia:

1. <https://eurydice.org.pl/systemy-edukacji-w-europie/hiszpania> [data dostępu: 11.10.2024].
2. https://www.boe.es/biblioteca_juridica/codigos/codigo.php?id=195&mod_o=2¬a=0&tab=2 [data dostępu: 11.10.2024].
3. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-4305> [data dostępu: 11.10.2024].
4. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899&p=20240608&tn=1#top> [data dostępu: 11.10.2024].

Dodatek dla zainteresowanych

(tłumaczenie **Ustawy organicznej** – fragmenty dotyczące regulacji w zakresie kształcenia specjalnego)

TYTUŁ II. Równość w edukacji

ROZDZIAŁ I. Uczniowie ze szczególną potrzebą wsparcia edukacyjnego

Artykuł 71. Zasady

1. Administracje oświatowe zapewnią wszystkim uczniom środki niezbędne do osiągnięcia maksymalnego rozwoju osobistego, intelektualnego, społecznego i emocjonalnego, jak również celów ogólnie określonych w niniejszej ustawie.
2. Do władz oświatowych należy zapewnienie niezbędnych środków, aby uczniowie wymagający innej niż zwykle opieki edukacyjnej ze względu na specjalne potrzeby edukacyjne, opóźnienie w dojrzewaniu, zaburzenia rozwoju języka i komunikacji, zaburzenia uwagi lub uczenia się, z powodu poważnej nieznajomości języka nauczania, z powodu znalezienia się w sytuacji bezbronności społeczno-wychowawczej, ze względu na wysokie zdolności intelektualne, z powodu późnego przystąpienia do systemu oświaty lub ze względu na warunki osobiste lub historię szkolną, mogą osiągnąć maksymalny możliwy rozwój swoich zdolności osobistych, a w każdym razie cele ustalone ogólnie dla wszystkich uczniów.
3. Administracje oświatowe ustanowią niezbędne procedury i zasoby w celu wczesnego rozpoznania specyficznych potrzeb edukacyjnych uczniów, o których mowa w poprzednim paragrafie. Kompleksowa opieka nad uczniami ze szczególną potrzebą wsparcia edukacyjnego rozpoczyna się od momentu zidentyfikowania tej potrzeby i będzie kierowana zgodnie z zasadami normalizacji i włączania.
4. Do władz oświatowych należy zagwarantowanie nauki szkolnej, uregulowanie i zapewnienie udziału rodziców lub opiekunów w podejmowaniu decyzji mających wpływ na procesy szkolne i edukacyjne tych uczniów. Do ich obowiązków należy także przyjęcie odpowiednich środków, aby rodzice tych uczniów otrzymali odpowiednie, zindywidualizowane porady, a także niezbędne informacje, które pomogą im w edukacji ich dzieci.

Artykuł 72. Zasoby

1. Aby osiągnąć cele wskazane w poprzednim artykule, administracje oświatowe będą dysponować nauczycielami o odpowiednich specjalnościach i wykwalifikowanymi specjalistami, a także niezbędnymi środkami i materiałami do właściwej opieki nad tymi uczniami.
2. Do władz oświatowych należy zapewnienie ośrodkom środków niezbędnych do właściwej obsługi tych uczniów. Kryteria ustalania zapisów będą takie same dla ośrodków dotowanych publicznych i prywatnych.
3. Ośrodki będą posiadać odpowiednią organizację szkoły oraz dokonają niezbędnych dostosowań i urozmaiceń programowych, aby ułatwić wszystkim uczniom osiągnięcie założonych celów.

4. Administracje oświatowe będą promować kształcenie nauczycieli i innych specjalistów związanych z leczeniem uczniów ze szczególnymi potrzebami w zakresie wsparcia edukacyjnego.

5. Administracje oświatowe mogą współpracować z innymi Administracjami lub podmiotami publicznymi bądź prywatnymi, instytucjami lub stowarzyszeniami w celu ułatwienia nauczania, lepszej integracji tych uczniów w ośrodku edukacyjnym, wspierania sukcesów edukacyjnych i zapobiegania przedwczesnemu kończeniu nauki.

Pierwsza sekcja. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Artykuł 73. Zakres

1. Przez uczniów wykazujących specjalne potrzeby edukacyjne rozumie się tych, którzy przez okres nauki lub w jej trakcie napotykają bariery ograniczające ich dostęp, obecność, uczestnictwo lub naukę, wynikające z niepełnosprawności bądź poważnych zaburzeń zachowania, komunikacji i języka, i to wymaga pewnego szczególnego wsparcia edukacyjnego i uwagi, aby osiągnąć cele edukacyjne odpowiednie dla jego rozwoju.

2. System oświaty będzie dysponował środkami niezbędnymi do wczesnego wykrywania uczniów ze specjalnymi, przejściowymi lub stałymi potrzebami edukacyjnymi, tak aby mogli oni realizować cele ogólnie wyznaczone wszystkim uczniom. Władze oświatowe zapewnią tym uczniom niezbędne wsparcie od chwili rozpoczęcia nauki w szkole lub od chwili rozpoznania potrzeby.

Artykuł 74. Nauka

1. Kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi będzie odbywało się na zasadach normalizacji i włączania oraz zapewni niedyskryminację i rzeczywistą równość w dostępie i trwałość w systemie oświaty, a także mogą zostać wprowadzone środki w celu ujednoczenia poszczególnych etapów edukacyjnych, jeśli zostanie to uznane za konieczne. Kształcenie tych uczniów w jednostkach lub ośrodkach kształcenia specjalnego, które może trwać do dwudziestego pierwszego roku życia, będzie prowadzone wyłącznie w przypadku, gdy ich potrzeby nie będą mogły zostać zaspokojone w ramach działań na rzecz różnorodności w zwykłych ośrodkach.

2. Identyfikacja i ocena potrzeb edukacyjnych tych uczniów zostanie przeprowadzona tak wcześnie, jak to możliwe, przez specjalistów i na warunkach określonych przez Administrację oświatową. W trakcie tego procesu rodzice lub opiekunowie prawni uczniów zostaną wysłuchani i poinformowani o wynikach badań. Administracje oświatowe uregulują procedury umożliwiające rozwiązanie ewentualnych rozbieżności, zawsze biorąc pod uwagę najlepszy interes nieletniego i wolę rodzin, które preferują system najbardziej włączający.

3. Na zakończenie każdego przedmiotu oceniany będzie stopień realizacji celów ustalonych indywidualnie dla każdego ucznia. Ocena ta umożliwi zapewnienie odpowiednich wskazówek i modyfikację planowanej ścieżki edukacyjnej, a także porządku nauczania, który będzie dążył do osiągnięcia ciągłości, rozwoju lub trwałości uczniów w szkole najbardziej włączającej.

4. Do władz oświatowych należy promowanie we wczesnej edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz opracowywanie programów zapewniających im odpowiednią edukację w placówkach kształcenia podstawowego i obowiązkowych średnich.

5. Do władz oświatowych należy także: zapewnienie uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi możliwości kontynuowania nauki w odpowiedni sposób na wszystkich poziomach edukacji przedobowiązkowej i ponadobowiązkowej; dostosowanie warunków przeprowadzania badań określonych w niniejszej ustawie dla osób niepełnosprawnych, które tego wymagają; zapewnienie niezbędnych, uzupełniających środków i wsparcie oraz zapewnienie w ciągu roku szkolnego specjalnej opieki edukacyjnej, wynikającej z niepełnosprawności lub pewnego rodzaju zaburzeń.

Artykuł 75. Włączenie edukacyjne, społeczne i zawodowe

1. Jeżeli sytuacja osobista ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uzasadnia realizację celów kształcenia podstawowego, uczniowie ci mogą realizować przedmiot dodatkowy. Okoliczności te mogą mieć charakter stały lub tymczasowy i muszą być odpowiednio akredytowane.

2. Aby wzmocnić włączenie edukacyjne, administracje oświatowe mogą włączyć hiszpańskie języki migowe do swojej oferty edukacyjnej.
3. Aby ułatwić włączenie społeczne i zawodowe uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, którzy nie mogą osiągnąć celów kształcenia obowiązkowego, Administracja publiczna będzie promować oferty szkoleniowe dostosowane do ich specyficznych potrzeb.
4. Władze oświatowe utworzą rezerwację miejsc na kursach doskonalenia zawodowego dla uczniów niepełnosprawnych.

Sekcja czwarta. Uczniowie ze specyficznymi trudnościami w nauce

Artykuł 79 bis. Środki edukacyjne i opiekuńcze

1. Do władz oświatowych należy przyjęcie niezbędnych środków w celu identyfikacji uczniów mających szczególne trudności w nauce i wczesną ocenę ich potrzeb.
2. Kształcenie uczniów mających trudności w nauce będzie odbywało się na zasadach normalizacji i włączania oraz zapewni im niedyskryminację, rzeczywistą równość w dostępie i trwałość w systemie oświaty.
3. Identyfikacja, ocena i interwencja w zakresie potrzeb edukacyjnych tych uczniów zostaną przeprowadzone tak wcześnie, jak to możliwe, w terminach określonych przez Administrację oświatową.

Nowelizacja ustawy

Ustawa organiczna 3/2020 z dnia 29 grudnia, która modyfikuje ustawę organiczną 2/2006 z dnia 3 maja o edukacji.

Artykuł 73. Zakres

1. Przez uczniów wykazujących specjalne potrzeby edukacyjne rozumie się tych, którzy przez okres nauki lub w jej trakcie napotykają bariery ograniczające ich dostęp, obecność, uczestnictwo lub naukę, wynikające z niepełnosprawności lub poważnych zaburzeń zachowania, komunikacji i języka, i to wymaga pewnego szczególnego wsparcia edukacyjnego i uwagi, aby osiągnąć cele edukacyjne odpowiednie dla jego rozwoju.
2. System oświaty będzie dysponował środkami niezbędnymi do wczesnego wykrywania uczniów ze specjalnymi, przejściowymi lub stałymi potrzebami edukacyjnymi, tak aby mogli oni realizować cele ogólnie wyznaczone wszystkim uczniom. W tym celu administracja oświatowa zapewni tym uczniom niezbędną pomoc od chwili ich rozpoczęcia nauki szkolnej lub od chwili wykrycia ich potrzeby.

Justyna Bober

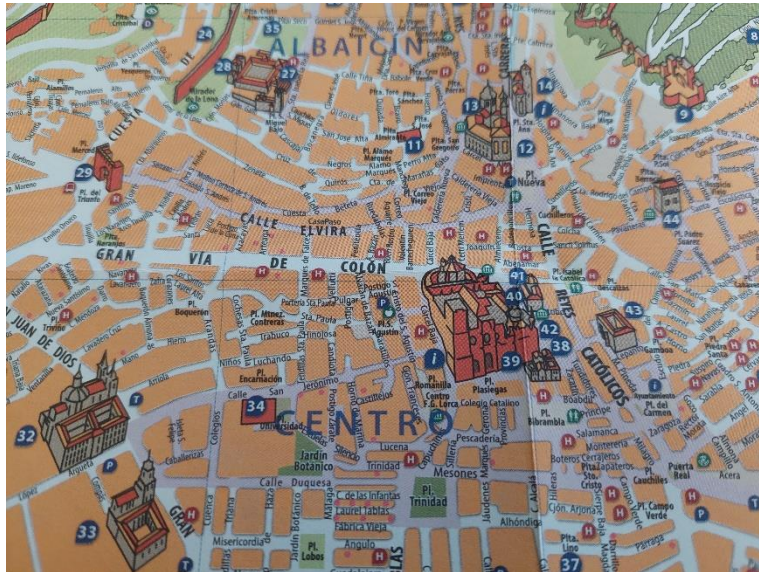
Jak skutecznie uczyć (nie tylko) języka poprzez gry miejskie i terenowe oraz zabawy typu *scavenger hunt*?

Podczas szkolenia językowego w Granadzie w Hiszpanii miałam okazję przyjrzeć się z bliska temu, jak można zaangażować grupę do nauki języka i szczególnie zainteresował mnie aspekt gier wykorzystywanych na zajęciach języka obcego. Pomysły, które stamtąd przywiozłam i które uzupełniam własnymi modyfikacjami, mogą być inspirujące dla wszystkich nauczycieli, nie tylko nauczycieli języków obcych. Gry miejskie czy terenowe sprawdzą się na wszelkich wycieczkach i wyjściach ze szkoły, biwakach czy zielonej szkole, ale można przeprowadzić je również na terenie szkoły, łącząc różne przedmioty i zagadnienia, ćwicząc różne umiejętności. Z kolei tzw. *scavenger hunt*, to gra, której nazwę można przetłumaczyć jako 'poszukiwanie skarbów' czy 'polowanie na skarby', świetnie nadająca się na pojedyncze lekcje, ale także może towarzyszyć wyjściom poza klasę czy szkołę.

Zadaniom realizowanym jako gra miejska czy „poszukiwanie skarbów” najczęściej towarzyszy rywalizacja grupowa. Wszelkie grupowe wyzwania, które mają też w sobie element rywalizacji, są ciekawym pomysłem na zintegrowanie grupy. Zdobycie symbolicznej nagrody czy ukończenie rywalizacji najszybciej i najlepiej sprawia, że zaangażowanie grupy rośnie. Najlepiej jest jednak, gdy wysiłki grupy nagradzane są w różnych kategoriach (jedna grupa ukończyła rywalizację najszybciej, ale inna znalazła najdokładniejsze informacje, a jeszcze inna wykazała się dużą pomysłowością). Dobór do grup może być losowy (np. przez wybór elementów w tym samym kolorze czy rodzaju), jednak gdy znamy uczestników i wiemy, że poziom ich znajomości języka czy umiejętności i wiedzy jest zróżnicowany, to dobrze, by liderami takiej grupy stały się osoby o najlepszej znajomości języka. Warto też zadbać o to, by każdej grupie znalazły się osoby o różnym poziomie znajomości języka. Zadania też powinny być tak dobrane, by mogły się wykazać osoby o różnych umiejętnościach i by każdy w grupie miał zadanie i czuł się potrzebny, nawet gdy jego poziom znajomości języka jest niski. Podział na grupy spełniający te warunki może okazać się trudny, ale warto przemyśleć zadania i przewidzieć, co może stanowić największe wyzwanie.

Na lekcjach języka angielskiego (czy innego języka obcego) możemy wykorzystać różnego rodzaju wyzwania, które stają się taką właśnie rywalizacją zespołową. Kiedy uczymy zwrotów związanych z poruszaniem się w przestrzeni, wskazywaniem i pytaniem o drogę, najlepsza będzie gra „Znajdź to miejsce”. Po wprowadzeniu i przećwiczeniu zwrotów dotyczących kierunków i poruszania się po terenie, każda grupa dostaje wskazówki nieco zaszyfrowane, np. *Take the 6th turning left (Skręć w szóstą ulicę w lewo)* *Go straight to the monument (Idź prosto do pomnika)* i kierując się nimi musi dojść do określonego miejsca. Warto, o ile możemy ze względów bezpieczeństwa sobie na to pozwolić, każdej grupie dać odmienne wskazówki, które wszystkie grupy doprowadzą do miejsca spotkania. Możemy też, zachowując tę samą trasę, dać grupom różne dodatkowe zadania do wykonania albo dać do uzupełnienia mapki, na których trzeba na przykład napisać nazwy ulic czy określonych budynków. Możemy taką zabawę przeprowadzić na terenie klasy czy szkoły i jej otoczenia.

Słownictwo dopasowujemy do poziomu uczniów, pamiętając jednak, że ma to być wyzwanie, polecenia nie mogą więc być zbyt łatwe. Możemy też wprowadzić do tego zadania instrukcję zapytania kogoś o drogę i nagranie przeprowadzonej rozmowy.

Plan centrum Granady
(skan fragmentu mapy otrzymanej w punkcie Informacji Turystycznej)

Znajdź to miejsce – instrukcja

Na podstawie podanych wskazówek powinieneś dotrzeć do wyznaczonego miejsca.

Przykładowe polecenia:

*Walk through the door of the academy and turn left.
(Przejdź przez drzwi akademii i skręć w lewo.)*

*Continue up the street until you reach a square with a fountain.
(Idź dalej, aż dojdiesz do skweru z fontanną.)*

*Go through the square and head towards the crossing on the corner.
(Przejdź przez skwer i kieruj się do przejścia na rogu.)*

*Cross the road and walk down the road to the left of the restaurant.
(Przejdź przez ulicę i idź dalej, mijając restaurację po lewej stronie.)*

Bardziej rozbudowanym wariantem tej gry jest gra miejska, w której nie tylko trzeba dojść do określonego miejsca w wyznaczonym czasie, ale także wykonać po drodze zróżnicowane zadania. To wyzwanie sprawdzi się również na lekcjach innych niż języka obcego, bo jego głównym celem nie jest poznawanie i używanie określonego języka, ale raczej zdobycie orientacji w terenie i wykonanie zadań. Jeśli przygotowujemy zadania historyczne, będzie to ciekawa realizacja lekcji historii, jeśli zadania literackie – może być to gra polonistyczna. Najlepiej jednak, by zadania dotyczyły różnych dziedzin i różnych umiejętności: wyszukiwania informacji w Internecie i w terenie, komunikacji, spostrzegawczości. Gra miejska

powinna być osadzona w danym mieście i uwzględniać jego charakter, zabytki, historię czy ciekawostki z nim związane. W grze miejskiej, w której braliśmy udział w Granadzie, niektóre zadania dotyczyły charakterystycznych pomników i budowli, wydarzeń historycznych związanych ze stolicą Andaluzji, przysmaków regionalnych, ale dostaliśmy też zadania „społeczne” – zapytanie kogoś o coś, poproszenie kelnera o pozowanie do wspólnego zdjęcia. Z racji przebywania wśród ludzi mówiących głównie po hiszpańsku, wymagały one różnych umiejętności komunikowania się. Każda grupa dostawała mapę z zaznaczonym miejscem startowym i metą, jako że było to zapoznanie się z nieznanym nam zupełnie miastem. Mogliśmy też korzystać z telefonów i Internetu, ale w zasadzie nie było to niezbędne. Telefony były jednak potrzebne do dokumentowania zadań za pomocą różnego rodzaju zdjęć – poszczególnych miejsc i elementów czy osób. Najczęściej miały być to zdjęcia z przynajmniej jedną osobą z grupy lub całą grupą, raz w formie selfie, innym razem zrobione całej grupie przez inną osobę. Tego rodzaju zadania wymagają, by każda grupa (w naszym przypadku czteroosobowa) wykonywała je samodzielnie. Pracując z uczniami też możemy wymyślić takie zadania na terenie szkoły i wokół budynku, a w grze miejskiej należałoby przydzielić każdej grupie opiekuna.

1. Pomnik Izabeli I Katolickiej i Krzysztofa Kolumba

2. Zdjęcie z przechodniami

3. Zdjęcie z kelnerem

4. Podsumowanie gry miejskiej

Propozycje metodyczne

Gra miejska

Podział na cztery grupy. Każda grupa ma jednakowe zadania. Wyznaczone jest miejsce docelowe i czas wykonania zadania. Ważna jest poprawność wykonania zadań, nie jest istotna kolejność ich realizacji. Wykonane zadania dokumentujemy zdjęciami – selfie, z co najmniej jedną osobą z zespołu, zdjęciem całej grupy, zdjęciem obiektu. Zadania, które mieliśmy wykonać podczas kursu w Granadzie, były następujące: zdjęcie całej grupy z kelnerem, wyszukanie trzech barów na głównej ulicy, zrobienie zdjęcia z przechodniami w określonym miejscu, odszukanie na jakim placu znajduje się katedra, zrobienie zdjęcia nazwy placu, wyszukanie co jest symbolem miasta, wyjaśnienie dlaczego w Granadzie jest pomnik Izabeli i Kolumba, jakie wydarzenie historyczne przedstawia.

Polowanie na skarby

Dokumentowanie wyników poszukiwań przydaje się też w zabawach typu *scavenger hunt*, czyli w polowaniu na wskazane elementy. Na przykład podczas poszukiwania różnych artykułów na największym tradycyjnym targu Granady lub w centrum handlowym. Za każdym razem trzeba było efekt poszukiwań pokazać na zdjęciu prowadzącemu. Na targu w Granadzie szukaliśmy produktów spożywczych i ćwiczyliśmy rozumienie zdań z przymiotnikami, również w stopniu wyższym i najwyższym. Trzeba więc było znaleźć coś najstarszego, najdroższego czy najdziwniejszego, najbardziej śmierdzącego czy mniejszego od telefonu komórkowego lub kosztującego mniej niż 1 euro. Oczywiście, to zadanie wymaga wcześniejszego poznania odpowiedniego słownictwa i rozumienia zasad stopniowania przymiotników. Do zadań można dodać również takie, które pozwolą na ustalenie w grupie wspólnych odpowiedzi i dochodzenie do nich metodą negocjacji.

1. Krewetki na targu Mercado de San Augustin

2. Zdjęcie szynek i serów z Mercado de San Augustin

Znajdź coś naj...

Każda grupa dostaje instrukcję wykonania ok. 10 zdjęć obiektów opisanych w instrukcji, np. *Take a photo of an item that is smaller than your mobile phone* (Zrób zdjęcie czegoś, co jest mniejsze od telefonu komórkowego); *Take a photo of the most expensive/ the cheapest/the biggest/ the smallest/ the smelliest/ the most interesting item that you can find* (Zrób zdjęcie czegoś, co jest najdroższe, najtańsze, największe, najmniejsze, najbardziej śmierdzące, najbardziej interesujące, a co znajduje się w tym sklepie); *Take a photo of an item more expensive than .../ cheaper than* (Zrób zdjęcie czegoś co jest droższe niż... , tańsze niż ...); *Take a photo of something that only one person in your group likes* (Zrób zdjęcie rzeczy, którą lubi tylko jedna osoba w grupie).

W centrum handlowym należało odszukać różne przedmioty w różnych sklepach, ale także dowiedzieć się, ile kosztuje bilet do kina oraz ile kosztuje najdroższy mebel. Zadania wymagały znajomości słownictwa z różnych dziedzin (ubrania, desenie, zabawki, meble, kino oraz stopniowania przymiotników i określeń miejsca: *inside/outside, next to*). Mogą to być też zadania polegające na opisanie jakiejś osoby czy akcji, zrobieniu zdjęcia osoby w kapeluszu, osoby stojącej przy donicze, rąk w fontannie. Niektóre zadania opierały się na spostrzegawczości, ale również pomysłowości grupy. Każda grupa mogła też przekonać prowadzącego co do swoich znalezisk, bo nie zawsze były one tym, co należało wyszukać. Takie przekonywanie to bardzo cenna umiejętność językowa, warto więc być przygotowanym na to, że grupa nie znajdzie tego, co miała znaleźć, a i tak zrealizuje zadanie, o ile przedstawi przekonującą argumentację.

Znajdź coś, znajdź kogoś

W wyznaczonym miejscu wraz ze swoją grupą wyszukaj i udokumentuj zdjęciem określone przedmioty i osoby.

Przykładowe instrukcje:

- *A photo of the most Spanish item (zdjęcie czegoś najbardziej typowego dla Hiszpanii).*
- *A photo of someone's hand in a fountain (zdjęcie ręki w fontannie).*
- *A photo of a car indoors (zdjęcie samochodu wewnątrz).*
- *A photo of somebody wearing a hat (zdjęcie kogoś, kto nosi kapelusz).*
- *A photo of somebody next to a plant pot (zdjęcie kogoś, kto znajduje się obok doniczki).*
- *A photo of three flags outdoors (zdjęcie trzech flag na zewnątrz).*

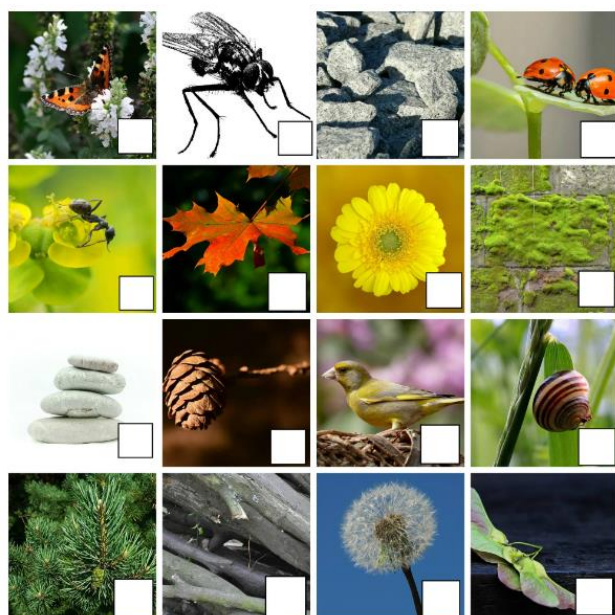

1. Zdjęcie kogoś, kto znajduje się obok doniczki

2. Zdjęcie kogoś, kto nosi kapelusz

Do zadań typu *scavenger hunt* możemy przygotować instrukcję z obrazkami (szczególnie dla młodszych uczestników). Zamieszczona poniżej ilustracja pokazuje grę przygotowaną przeze mnie na wycieczkę z grupą uczniów. Zadanie uczniów polegało na odszukaniu przedstawionych na zdjęciach obiektów; towarzyszyło temu oczywiście poznawanie nowych słów.

Poszukiwania można też zaszyfrować w postaci kodów QR. Taką zaszyfrowaną w kodach QR grę przygotowałam do poszukiwań krasnoludków w Suwałkach.

<https://www.canva.com/design/DAFc0h8DWp4/i8kTTmpw0lqrCln3xyzlzg/view>

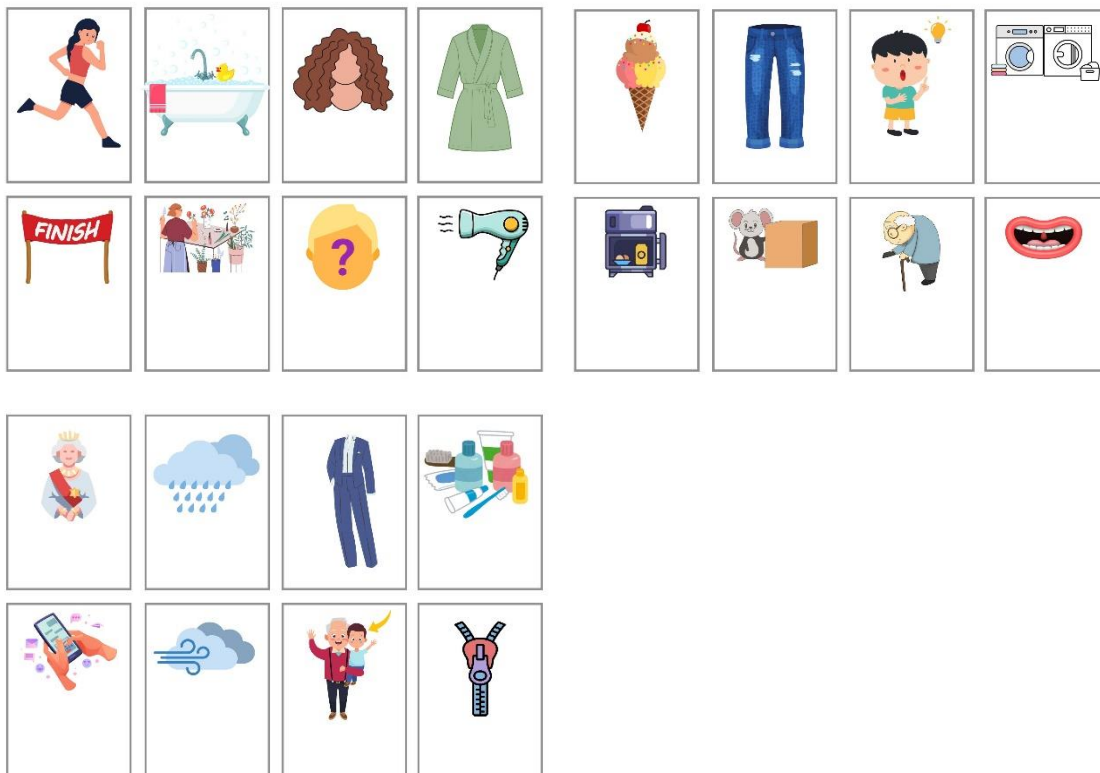
<https://www.canva.com/design/DAFdKIY-FI/4ltbnOtxGZ9IZpnryZzC6w/view>

Na zakończenie kursu językowego zagraлиśmy, tym razem stacjonarnie, w grę, którą można by nazwać od A do Z, a która pozwoliła na sprawdzenie naszej wiedzy i pamięci. Wszystkie wyrazy (rzeczowniki, czasowniki i przymiotniki), które mieliśmy odgadnąć, pojawiły się w czasie naszego kursu językowego, czasem bezpośrednio, czasem jedynie w rozmowie. Trzeba było odgadnąć słowa na podstawie obrazka lub definicji. To wyzwanie było indywidualne, ale uczestnicy mogli sobie też nawzajem pomagać i nie towarzyszył temu zadaniu stres. Wyniki nie były też w żaden sposób oceniane.

Wyszukiwanie wyrazów na wszystkie litery alfabetu również mogą polecić w formie grupowej jako bardzo lubianą przez uczniów formę powtarzania słownictwa, czy nawet uczenia się nowego. Do tego zadania wystarczy kartka, na której zapisujemy litery alfabetu i wyznaczamy czas oraz zakres tematyczny – mogą to być na przykład ubrania albo przedmioty znajdujące się w klasie, w szkole, w domu, przymiotniki czy całe wyrażenia. Po upływie określonego czasu (nie mniej niż 15 minut) możemy zastosować taką punktację jak w grze *Państwa, miasta*: jeśli uczniowie powtórzyli wyraz dostają 5 pkt, jeśli ich wyraz jest oryginalny 10 pkt, a jeśli któraś grupa nie ma wyrazu na daną literę, dostaje 0 pkt, natomiast pozostałe grupy otrzymują wtedy o 5 pkt więcej. Zapewniam, że to pasjonująca dla uczniów rozgrywka i wspaniały sposób na uczenie się słownictwa.

Od A do Z

Po wysłuchaniu definicji lub wyświetleniu ilustracji napisz odpowiednie słowo. Pamiętaj, że wyrazy będą pojawiać się w kolejności alfabetycznej.

Link do szablonu w Canvie: https://www.canva.com/design/DAGRlJa-F-A/agMJBw2OorP89kvLzlcYAw/view?utm_content=DAGRlJa-F-A&utm_campaign=designshare&utm_medium=link&utm_source=publishsharelink&mode=preview

Przykładowe wyrazy z poziomu A2:

athletic, bathtub, curly, dressing gown, end, florist, guess who, hairdryer, icecream, jeans, know, laundrette, minibar, next to, old, pronounce, queen, rainy, suit, toiletries, use, wind, young, zip

Atmosfera zabawy, która towarzyszy tym aktywnościom, zdecydowanie sprzyja uczeniu się nowych słów i zwrotów, utrwalaniu ich i stosowaniu w sposób praktyczny. A forma pracy w małych grupach o zróżnicowanym poziomie językowym sprawia, że w sposób naturalny uczestnicy uczą się od siebie nawzajem, doceniają swoje umiejętności i mocne strony, i spędzają pożytecznie czas.

Zamieszczone w artykule fotografie pochodzą z kolekcji autorki.

Grażyna Bogdanowicz

Hiszpańska Alahambra inspiracją lekcji języka obcego, na przykład francuskiego

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, iż wakacje są czasem odpoczynku, podróżowania, poznawania nowych miejsc, ludzi, smaków, obyczajów; czasem wrażeń, emocji i nowych doświadczeń, a także – w późniejszym okresie – wspomnień. Dla nauczyciela doświadczenia własne podróżowania oraz wojaży uczniów, stanowią doskonały materiał do utrwalenia treści już zrealizowanych, jak i do wprowadzenia nowych struktur bądź słownictwa. Nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne, takie jak Book Creator, Canva czy Wakelet pomogą uatrakcyjnić zajęcia.

W maju tego roku miałam okazję uczestniczyć w wyjeździe studyjnym do Hiszpanii, realizowanym w ramach programu Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji. Tygodniowy pobyt wiązał się z intensywną pracą, ale też obfitował w odkrywanie Granady i jej mieszkańców. Nikogo nie trzeba przekonywać o bogactwie historii tego kraju, w której tworzeniu swój udział mają również Arabowie.

Na tle ośnieżonych szczytów gór Sierra Nevada wzrok przyciągała twierdza Alahambra, pobudzając wyobraźnię. Zwiedzanie obiektu i dokumentacja fotograficzna podsunęły mi pomysł wykorzystania doświadczeń podróży na lekcji języka obcego.

Z dokumentacji fotograficznej wybieramy zdjęcia umożliwiające wprowadzenie nowego słownictwa – w tym wypadku będzie to słownictwo związane z pojęciem **twierdza**. Nauczyciel przygotowuje podstawowe słownictwo, dzieli klasę na grupy, przydziela zdjęcia i określa zadania dla każdej z grup.

Jedna z grup może przygotować ogólne informacje o Alahambrze, wykorzystując materiał prezentowany w Internecie. Pozostałe grupy przygotowują opis zdjęcia, który następnie zaprezentują klasie lub też będzie stanowił on jeden z elementów prezentacji multimedialnej.

Rzeczowniki (*noms*)

Forteresse (*twierdza*): murs défensifs (*mury obronne*), tours (*baszty*), porte d'entrée (*brama wjazdowa*), aqueduc (*wodociąg*), chambres pour domestiques (*pomieszczenia dla służby*), cloîtres (*krużganki*), cour (*dziedziniec*), palais (*pałac*), écuries (*stajnie*), décorations (*zdobienia*), ornements (*ornamenty*), symboles de pouvoir (*symbole władzy*).

Jardains (*ogrody*): potager (*ogród warzywny*), jardin fleuri (*ogród kwiatowy*), mare (*sadzawka*), fontaines (*fontanny*), allées (*aleje*).

Vergers (*sady*): arbres (*drzewa*), buissons (*krzewy*), oliviers (*drzewa oliwkowe*), fruits (*owoce*), orangers (*drzewa pomarańczowe*).

Czasowniki (*verbes*):

visiter (*zwiedzać*), voyager (*podróżować*), suivre le guide (*iść za przewodnikiem*), écouter des explication (*słuchać wyjaśnień*), acheter (*kupować*), commander (*zamawiać*), goûter (*próbować*), admirer (*podziwiać*), s'intéresser à (*interesować się*), prendre des photos (*robić zdjęcia*), filmer (*filmować*).

prendre le bus/le metro (*jechać autobusem /metrem*), grimper (*wspinać się*), traverser les montagnes (*przemierzać góry*), découvrir (*odkryć*), planter (*sadzić*), arroser (*podlewać*), cultiver (*uprawiać*), désherber (*plewić*), semer (*siać*), se reposer (*odpoczywać*), se promener (*spacerować*).

Przymiotniki (*adjectifs*):

romanesque (*romantyczny*), pitoresque (*malowniczy*), beau (*piękny*), joli (*ładny*), admirable (*uroczy*), coloré (*barwny*), ravissant (*zachwycający*), super (*super*), étonnant (*zadziwiający*), formidable (*wspaniały*).

Przygotowanie prezentacji na temat twierdzy Alahambra, może być początkiem dalszych prac, tym razem opartych na doświadczeniach i fotografiach uczniów.

*Zamieszczone w artykule fotografie pochodzą z kolekcji pań:
Jadwigi Krzyżewskiej, Cecylii Radzewicz i Grażyny Bogdanowicz.*

Zyta Boćwińska, Katarzyna Romanowska

Biblioteka Uniwersytecka w Granadzie (Biblioteca del Hospital Real)

Wraz z nauczycielami konsultantami naszej placówki, w dniach 1–15 września 2024 roku miałyśmy możliwość uczestniczyć w projekcie *Metody doskonalenia pracy nauczycieli w Polsce i Hiszpanii*, który w ramach programu Erasmus+ realizowany był w Granadzie. Już pierwszego dnia pobytu, podczas gry miejskiej dowiedziałyśmy się, gdzie mieści się jedna z najstarszych bibliotek w mieście, którą po okazaniu dokumentu tożsamości może zwiedzić każda zainteresowana osoba. Mowa oczywiście o Bibliotece Uniwersyteckiej w Granadzie.

Od 1980 roku Biblioteka Główna mieści się w nowej siedzibie rektoratu uczelni, w XVI-wiecznym renesansowym budynku po byłym Szpitalu Królewskim (Biblioteca del Hospital Real), który został ufundowany przez Izabelę, królową katolicką i wybudowany za czasów cesarza Karola V, założyciela Uniwersytetu w Granadzie. Od tegoż roku biblioteka zajmuje górną kondygnację, gdzie większość bogatych zbiorów historycznych, obejmujących księgozbiór unikatowy, przejęty z byłych klasztorów w mieście, eksponowanych jest w wykonanych na zamówienie regałach (przylegających do wszystkich ścian w pomieszczeniu), które wraz z wnętrzem stanowią niemal dokładną reprodukcję dawnego pomieszczenia Kolegium San Pablo. W budynku dawnego Szpitala Królewskiego, oprócz zbiorów i czytelni mieści się także Dyrekcja Biblioteki Uniwersyteckiej i jej Służby Centralne.

Biblioteca del Hospital Real

Obiekt, w którym znajduje się Biblioteka Uniwersytecka wybudowano na planie równoramiennego krzyża greckiego wpisanego w kwadrat. W miejscu przecięcia się ramion krzyża znajduje się kopuła. Gdy zwiedzamy bibliotekę, zaskakuje nas fakt, że układ krzyża greckiego jest bardzo widoczny. Pod kopułą znajdują się lavy biblioteczne, tu też odbywa się obsługa czytelników. Po obu stronach kopuły, na dwóch leżących naprzeciwko siebie

ramionach znajduje się Czytelnia, miejsce do pracy dla studentów, nauczycieli akademickich i innych osób odwiedzających bibliotekę. Na prostopadłych ramionach przecinających Czytelnię znajduje się część wystawiennicza, gdzie w specjalnych, przeszklonych gablotach eksponowane są zabytki piśmiennictwa.

Wprawdzie zachwyca fasada tego pięknego gotyckiego budynku, bogaty wystrój dziedzińców wewnętrznych (m.in. *Patio de la Capilla*, *Patio de los Marmoles*) utrzymanych w stylu plateresco (z kandelabrowymi kolumnami, rzeźbionymi płycinami, motywami heraldycznymi, ażurowymi balustradami), wewnątrz z bogato zdobionymi drewnianymi sufitami, okiennicami, ołtarzem i apteką po byłym Szpitalu Królewskim, jednak największą

Zabytkowe wnętrze po byłej aptece w Szpitalu Królewskim

wartość biblioteki stanowią historyczne zbiory, wyeksponowane w okazałych regałach bibliotecznych w części głównej biblioteki (znalazłyśmy nawet książki w języku polskim: *Księga pamiątkowa V.S.B, t. I, II*), chronione w magazynach, czy też te najcenniejsze (rękopisy, inkunabuły i rzadkie, bogato zdobione wydawnictwa) ukryte w skarbcu biblioteki.

Zbiory historyczne w części głównej biblioteki, w tym książki w języku polskim

Biblioteka Uniwersytecka wchodzi w skład Konsorcjum Bibliotek Uniwersyteckich Andaluzji (Consortio de Bibliotecas Universitarias de Andalucía). Są to biblioteki z Granady, Kadyksu, Almerii, Malagi, Cordoby, Huelva, Jaen, Sewilli. Sieć biblioteczna Uniwersytetu w Granadzie oprócz Biblioteki Głównej składa się z bibliotek obsługujących wydziały, wyższe szkoły techniczne, szkoły uniwersyteckie i inne ośrodki. Posiada także inne jednostki zarządzania technicznego i koordynacji, których działania wpływają na całe biblioteki UGR.

Każda biblioteka posiada własny katalog zarówno alfabetyczny, jak i systematyczny, służący do kontroli i informacji o swoich zbiorach, natomiast Biblioteka Główna posiada katalog centralny o podobnej strukturze. Na czele biblioteki stoją osoby odpowiedzialne za

zarządzanie, przy współpracy Rady Technicznej i pod nadzorem Komisji delegowanej przez Radę Zarządzającą Uniwersytetu. Odpowiedzialność za każdy ośrodek i usługę biblioteczną spoczywa na osobie sprawującej funkcję Kierownika Służby lub zajmującej podobne stanowisko.

Biblioteka Główna (Biblioteca del Hospital Real) obsługuje ok. 61 tys. studentów i 6 tys. pracowników naukowych i administracyjnych, w tym około 200 bibliotekarzy, zatrudnionych na 28 wydziałach. Obecnie biblioteka w swoich zbiorach posiada:

- 1 817 146 publikacji zwartych tradycyjnych i elektronicznych,
- 143 706 periodyków (w tym cyfrowych),
- 159 baz danych.

Od 1989 roku zaczęto tworzyć skomputeryzowaną bazę danych Biblioteki Uniwersyteckiej w Granadzie, która obecnie zawiera ponad 570 tys. egzemplarzy.

Na zakup źródeł elektronicznych wydaje się ok. 2 mln euro rocznie, a na wydawnictwa zwarte ok. 4 mln euro rocznie (z funduszy ministerialnych, rządu regionalnego i ze środków własnych uniwersytetu).

Biblioteka Uniwersytecka niewątpliwie idzie z duchem czasu i technologią, gdyż w ostatnich latach stała się elektronicznym serwisem z wieloma usługami wirtualnymi. By urozmaicić ofertę, dąży się do udostępniania publikacji cyfrowych z wielu platform, w tym z Web of Science, Scopus, IEEE, Proquest, OvidSP. Dzięki takiej formule osiągalnych jest ok. 50 tys. tytułów czasopism i ok. 650 tys. książek. Ponadto, w bibliotece tworzone są własne źródła, jak repozytorium DIGIBUG, w którym udostępnia się na licencjach Creative Commons: prace naukowe, prace dyplomowe, reprints, grafiki, najlepsze prace magisterskie, a także zdigitalizowane starodruki.

Podczas zwiedzania biblioteki głównej miałyśmy okazję zobaczyć imponującą ekspozycję zabytków piśmiennictwa: średniowiecznych i nowożytnych rękopisów pochodzących z XI–XVI wieku.

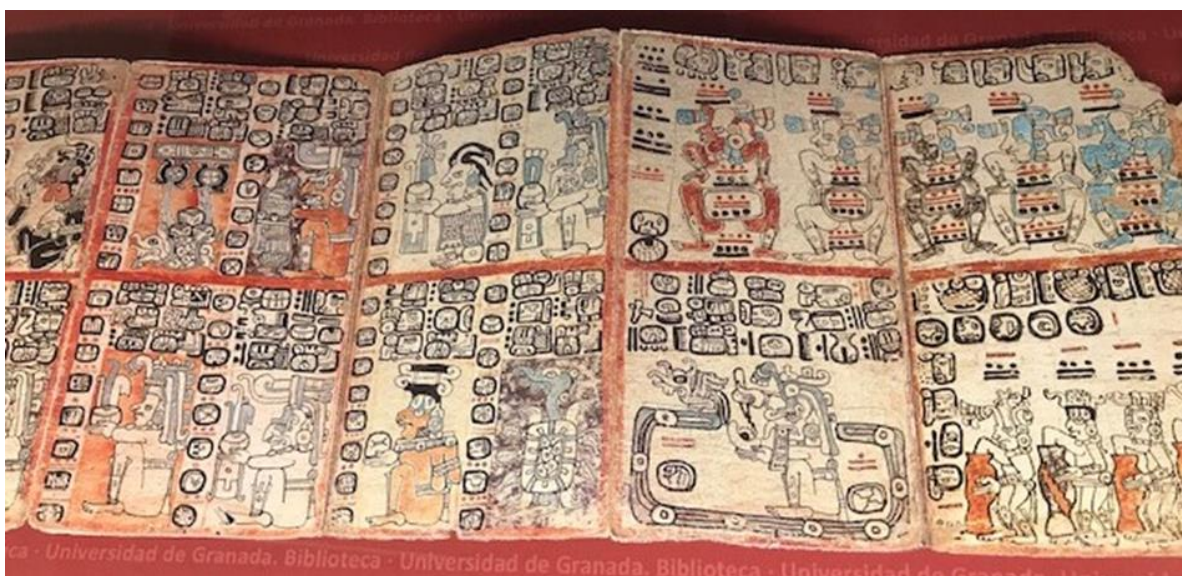
Pośród eksponowanych faksymiliów (dokładnych reprodukcji) rękopisów, m.in. znajduje się iluminowana książka rękopiśmienna (iluminacja na pergaminie), zawierająca w szczególności *Komentarz do Apokalipsy Beato de Liébany*, napisana i namalowana około 1086 roku. Faksymile wydane zostały w 1992 roku w Walencji. Oryginał przechowywany jest w skarbcu katedry Soriana w El Burgo de Osma.

Komentarz do Apokalipsy, autor: El Beato de Osma, XI wiek

Wśród eksponowanych manuskryptów znajduje się starożytny *Madrid Codex*, nazywany także *Codex Tro-Cortesianus*, w którym mogliśmy podziwiać pismo hieroglificzne Majów. Kodeks pochodzi z połowy XV wieku, jednak został odkryty dopiero w XIX wieku w postaci dwóch odrębnych dokumentów. Kodeks Madrycki jest jednym z zaledwie trzech zachowanych na świecie oryginalnych kodeksów Majów, obok Kodeksów Drezdeńskiego i Paryskiego (nazwy zachowanych rękopiśmiennych ksiąg wywodzą się od miast, w których są obecnie przechowywane). Treści w nim zawarte dotyczą głównie wróżbiarstwa i obrzędów rytualnych. Ma formę długiego pasa składanego jak parawan i zawiera 56 arkuszy o długości 6,7 m. Obecnie znajduje się w Museo de América w Madrycie. Można go obejrzeć na następującej stronie internetowej:

[https://ceres.mcu.es/pages/ResultSearch?Museo=MAM&txtSimpleSearch=C%F3dice%3Cb%3E%20trocortesiano%20%3C/b%3Eo%20de%20Madrid&simpleSearch=0&hipertextSearch=1&search=simple&MuseumsSearch=MAM%7C&MuseumsRolSearch=11&listaMuseos=\[Museo%20de%20Am%99rica\]](https://ceres.mcu.es/pages/ResultSearch?Museo=MAM&txtSimpleSearch=C%F3dice%3Cb%3E%20trocortesiano%20%3C/b%3Eo%20de%20Madrid&simpleSearch=0&hipertextSearch=1&search=simple&MuseumsSearch=MAM%7C&MuseumsRolSearch=11&listaMuseos=[Museo%20de%20Am%99rica])

Fragment Kodeksu Troano Majów, XV wiek

Kolejne eksponowane faksymile to *Atlas de Oliva* wydany w 1987 roku, zachowany w Pałacu Królewskim w Madrycie. Manuskrypt prezentowany na wystawie pochodzi z 1580/1588 roku. Jest to wyjątkowy zabytek kartograficzny, będący rodzajem atlasu, zawierający siedemnaście map wybrzeży morskich (portolan). Mapy te zostały narysowane przez Joana Oliva (alias Riczo) we włoskim Neapolu i datowane na rok 1580. Nieco później dodano do nich dwie mapy z 1588 roku, wykonane przez Baldassare Maggiolo. Atlas Riczo zawiera mapy przedstawiające fragmenty Morza Śródziemnego, oceanów, obu Ameryk, Afryki i Azji, a także mapę świata. Mapy Maggiolo przedstawiają zachodnią i wschodnią część basenu Morza Śródziemnego. Każda plansza rozciąga się wzdłuż grzbietu atlasu i zajmuje parę sąsiadujących ze sobą stron (około 46 cm) i każda jest otoczona wielobarwną malowaną ramą z motywami dekoracyjnymi. Zdigitalizowany oryginał można zobaczyć na stronie Królewskiej Biblioteki Cyfrowej (Real Biblioteca Digital) Pałacu Królewskiego w Madrycie (Patrimonio Nacional) <https://rbdigital.realbiblioteca.es/s/realbiblioteca/item/11426>

Atlas de Oliva, XVI wiek

W gablotach Biblioteki Głównej wyeksponowano też faksymile manuskryptu *Liber genealogiae regum Hispanie. Español – Latín (El libro de la genealogia de los reyes de España)* autorstwa Alonsa de Cartagena (1385?–1456), wykonane w 1995 roku. Uważa się jednak, że rękopis mógł być napisany między 1526 a 1539 rokiem przez Dionisio. Zawiera imponującą historię rodów królów hiszpańskich od VI do XV wieku. Oryginał przechowywany jest w Biblioteca Nacional de España – w największej bibliotece w Hiszpanii i jednej z największych na świecie. Cyfrowy zapis rękopisu można zobaczyć na stronie <https://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000044776&page=1> (s. 71–72).

Liber genealogiae regum Hispanie, autor: Cartagena Alonso de, XVI wiek

Wyjątkową pozycją w eksponowanej kolekcji jest *Bestiario de Don Juan de Austria* (Bestiariusz Jana Austriackiego), ponieważ jest to jedyny na świecie średniowieczny bestiariusz napisany w języku hiszpańskim. Oryginalny rękopis, mocno zniszczony przez czas, został przepisany i fakymilowany w 1998 roku. Oryginał dzieła przechowywany jest w zbiorach biblioteki klasztornej Monasterio de Santa Maria de la Vid w Burgos (Hiszpania). Prezentowana kopia rękopisu na tle średniowiecznych i renesansowych bestiariuszy wyróżnia się bogatymi zdobieniami, ekspresyjnie napisanym tekstem, osobliwymi miniaturami ponad 370 mitycznych stworzeń, morskich potworów i innych zwierząt. Prawdopodobnie jest to najbardziej ilustrowany bestiariusz na świecie, bezcenny skarb dla badaczy czasów średniowiecznych. Autorem bestiariusza jest Martín Villaverde, który zadedykował go bohaterowi bitwy pod Lepanto. Wydanie faksymilowe pergaminowego rękopisu w ciemnej, skórzanej oprawie z dwoma filigranowymi zapieczętowaniami można zobaczyć na stronie <https://www.facsimiles.com/facsimiles/bestiary-of-john-of-austria>

Bestiario de Don Juan de Austria, XVI wiek

Kolekcja prezentowana w Bibliotece Głównej Uniwersytetu w Granadzie to faksymile oryginalnych dzieł rękopiśmiennych i drukowanych, wydane w latach 80. i 90. XX wieku. To prawdziwe dzieła sztuki, wierne reprodukcje oryginałów, wykonane z niezwykłą starannością i dbałością o każdy najmniejszy szczegół. Często nagradzane, np. faksymile *Bestiario de Don Juan de Austria* otrzymało nagrodę Premio Fray Luis de León 1999 w kategorii najlepsza praca redakcyjna w wydaniach specjalnych i faksymilach.

Prezentowana kolekcja to przede wszystkim zbiór niezwykle barwnych, iluminowanych średniowiecznych kodeksów, które wykazują ogromne bogactwo treści i zdobień. Podczas zwiedzania wystawy mogliśmy podziwiać zdobnictwo książkowe, w którym wystąpiły wszystkie znane w średniowieczu sposoby zdobienia rękopisów, m.in. rubrykowanie, inicjały, miniatury i dekoracje marginalne.

Dwutygodniowy pobyt w Granadzie przyniósł moc pozytywnych wrażeń, możliwość poznania innej kultury, zwiedzenia wielu zabytków i ciekawych miejsc. Niewątpliwie to wartość dodana do zdobytych doświadczeń, które staną się inspiracją do podejmowania wyzwań w dalszej pracy zawodowej.

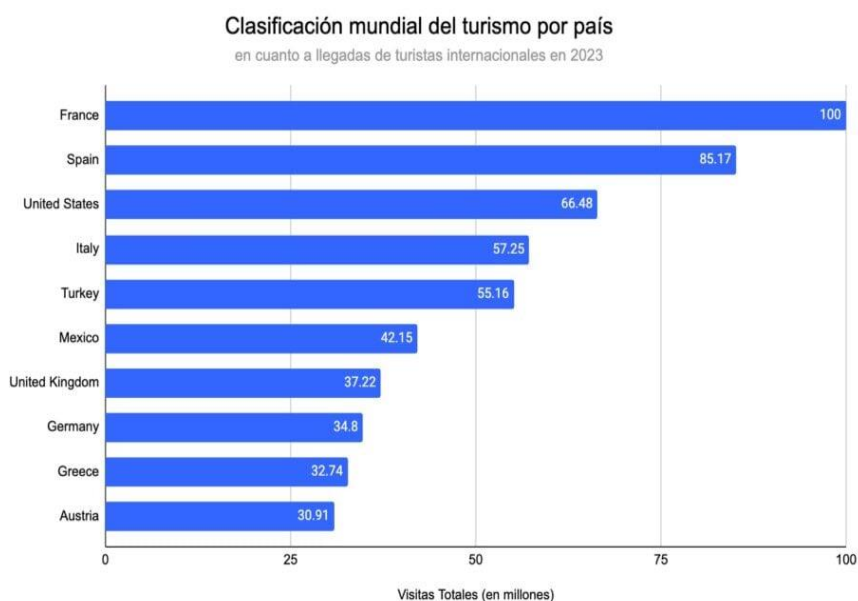
Wszystkie fotografie zamieszczone w artykule pochodzą z kolekcji autorek.

Netografia:

1. *Bestiario de don Juan de Austria*, <https://siloe.es/facsimiles/bestiarios/bestiario-de-don-juan-de-austria/> [data dostępu: 2.11.2024].
2. *Historia Biblioteki Uniwersyteckiej w Granadzie* / María José Ariza Rubio, Cristina Peregrín Pardo, <https://biblioteca.ugr.es/informacion/presentacion/historia> [data dostępu: 15.10.2024].
3. *Liber genealogiae regum Hispanie [Manuscrito]*, <https://bdh.bne.es/bnearch/detalle/bdh0000044776> [data dostępu: 2.11.2024].
4. *Przed Kolumbem*, <https://przedkolumbem.blogspot.com/2012/07/kodeksy-majow.html> [data dostępu: 2.11.2024].

Co z tym angielskim?

Hiszpania to rozwinięty kraj europejski. W latach 1492–1976 istniało imperium hiszpańskie¹¹, w którego skład wchodziły należące do Królestwa Hiszpanii terytoria i kolonie w Europie, obu Amerykach, Afryce, Azji oraz Oceanii. U szczytu swej potęgi było jednym z największych państw w dziejach świata i zyskało miano *imperium, nad którym nigdy nie zachodzi słońce*¹². Jednocześnie, w czasie tzw. Złotego Wieku, do Hiszpanii należały Niderlandy oraz liczne posiadłości we Włoszech i Francji, a także zachodniej i środkowej Afryce. Dodatkowo, w latach 1581–1640 w unii personalnej z Hiszpanią znajdowała się Portugalia z posiadłościami w Brazylii, Afryce i Azji (tzw. Unia Iberyjska). W 1659 pokój pirenajski zakończył definitywnie okres hegemonii Hiszpanii w polityce międzynarodowej, otwierając okres wojen między Holandią, Francją i Anglią o spadek po hiszpańskiej dominacji¹³. Od roku 1986 Hiszpania była członkiem Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, która później przekształciła się w Unię Europejską. Jest krajem, w którym nauka języka angielskiego jest obowiązkowa już od szkoły podstawowej, a nawet przedszkola. I wreszcie, Hiszpania to destynacja, która od lat cieszy się niesłabnącą popularnością wśród turystów z całego świata.

Wykres 1. Liczba turystów zagranicznych odwiedzających poszczególne kraje w 2023 r.,
Ranking de turismo mundial 2023 – Estadísticas y tendencias 2023 y 2024 z 11.06.2024 r.,
<https://roadgenius.com/es/statistics/tourism/> [data dostępu: 8.10.2024].

¹¹ https://hiszpanski.ang.pl/zagranica/hiszpania/historia/hiszpanskie_imperium_kolonialne [data dostępu: 2.10.2024].

¹² Tamże.

¹³ A. Kersten, *Historia powszechna. Wiek XVII*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1987, s. 130.

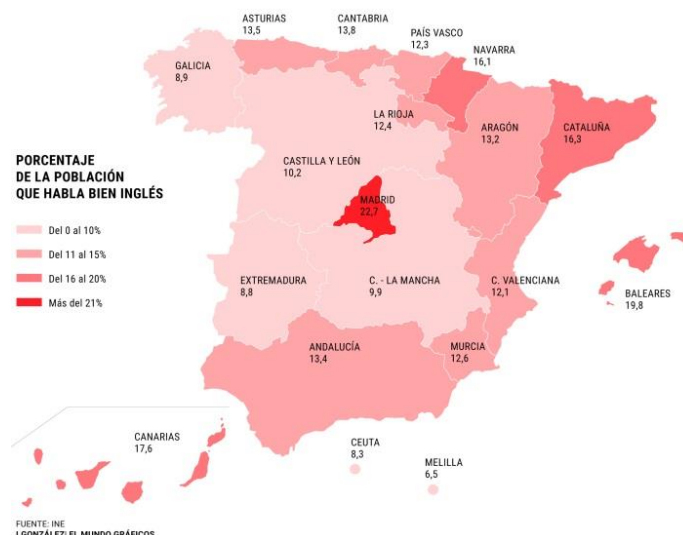
W 2023 roku Hiszpanię odwiedziła rekordowa liczba turystów zagranicznych. Z raportu Narodowego Instytutu Statystycznego (INE) wynika, że od 1 stycznia do 31 grudnia 2023 roku do Hiszpanii na urlop przybyło ich 85,1 mln. Liczba ta była o ponad 1 milion większa niż szacował rząd Pedro Sáncheza. Władze INE przypomniały, że dotychczas rekordowym rokiem pod względem liczby turystów był 2019, ostatni przed nadejściem pandemii koronawirusa. W Hiszpanii spędziło wówczas wakacje 83,5 mln obcokrajowców¹⁴. Hiszpania wyprzedziła w tym wyścigu Stany Zjednoczone, które spadły w rankingu na pozycję trzecią. Według portalu *hispania-portal.pl* najczęściej odwiedzanymi zabytkami w Hiszpanii w roku 2015 były: Sagrada Familia (Barcelona), Muzeum Królowej Zofii (Madryt), Muzeum Prado (Madryt), Pałac Alhambra (Granada), Miasteczko Sztuki i Nauki (Walencja), La Mezquita (Kordoba), Katedra Najświętszej Marii Panny (Sewilla), Alkazar (Sewilla)¹⁵.

Biorąc pod uwagę wyżej przedstawione fakty, osoby, które wybierają się do Hiszpanii, nierzadko są przekonane, że nie będą miały większych problemów w porozumiewaniu się tam w języku angielskim, szczególnie z przedstawicielami młodszych pokoleń. Ale czy tak jest w rzeczywistości? Czy możemy liczyć na to, że porozumiemy się z Hiszpanami w języku angielskim?

We wrześniu 2024 roku pracownicy Centrum Edukacji Nauczycieli w Suwałkach, uczestniczyli w projekcie edukacyjnym: *Metody doskonalenia pracy nauczycieli w Polsce i Hiszpanii*, realizowanym w ramach *Akcji 1 sektora Edukacja Szkolna programu Erasmus+*. Przebywaliśmy w Grenadzie, mieście w prowincji Andaluzja. Szybko, bo zaraz po wyjściu z lotniska, można było zauważyć, że język angielski na niewiele się nam zda. Zarówno kierowca, jak i portierzy w miejscu zakwaterowania nie znali, nawet w stopniu minimalnym, języka angielskiego. W wielu restauracjach kelnerzy również nie potrafili mówić w tym języku. Kilukrotnie próbowałam pytać o drogę, ale zazwyczaj okazywało się to bezskuteczne. W miejscowości uzdrowskiej Lanjaron nie udało mi się w języku angielskim porozumieć z panią pracującą w Centrum Informacji Turystycznej. Można sobie w tym miejscu postawić kilka pytań. Czy miałam pecha i zwyczajnie zaczepiałam akurat osoby nieznające angielskiego? A może była to sytuacja specyficzna tylko dla regionu Hiszpanii, w której przebywaliśmy? Na te pytania zdają się odpowiadać sami Hiszpanie, którzy zostali zapytani przez jeden z hiszpańskich portali o to, czy dobrze mówią po angielsku. Poniższa mapka procentowo obrazuje odpowiedzi, jakie uzyskano od ankietowanych w poszczególnych autonomicznych regionach Hiszpanii. Najlepszy wynik dobrej znajomości języka angielskiego wystąpił w rejonie Madrytu, ale warto zwrócić uwagę na fakt, że było to tylko 22,7%. Natomiast najślabiej (nie licząc przyległych wysp) prezentuje się w tej kwestii Galicja.

¹⁴ <https://forsal.pl/lifestyle/turystyka/artykuly/9423804,nowy-rekord-w-hiszpanii-kraj-odwiedzilo-ponad-85-mln-zagranicznych-tu.html> [data dostępu: 2.10.2024].

¹⁵ <https://tiny.pl/vtwqtp91> [data dostępu: 8.10.2024].

Mapa 1. Kto uważa, że dobrze mówi po angielsku,
Los jóvenes españoles no se preparan para el mundo laboral: más del 50% admite no hablar "nada" de inglés
 „El Mundo” z 20.12.2022 r., https://tiny.pl/y1_g5j92 [data dostępu: 24.09.2024]

W tekście czytamy dalej, że 56,5% młodych, pomiędzy 10. a 19. rokiem życia nie mówi po angielsku w ogóle¹⁶. Według światowego rankingu znajomości języka angielskiego z 2023 roku, Hiszpania plasuje się na miejscu 35, *ex aequo* z Włochami i Mołdawią, ale za takimi krajami, jak np. Ghana, Białoruś czy Gruzja. Dla porównania: Polska, w tym rankingu, jest na miejscu dziesiątym¹⁷. Co również ciekawe, sąsiadująca z Hiszpanią Portugalia znalazła się na miejscu ósmym. Rzeczywiście, jeżdżący autostopem podróżnicy mówią o zauważalnej gołym okiem różnicy w umiejętnościach językowych Hiszpanów i Portugalczyków. Opowiadają, że w Hiszpanii znalezienie kogoś, kto „weźmie nas na stopa” i będzie można z nim porozmawiać w języku angielskim zdarza się bardzo rzadko, w Portugalii sytuacja jest odwrotna – trudno znaleźć kogoś, kto w języku angielskim mówić nie będzie. Z kolei studenci wyjeżdżający „na Erasmusa” do Hiszpanii muszą wcześniej poznać język hiszpański, podczas gdy w pozostałej części Europy, będąc w programie Erasmus można studiować w języku angielskim. Wynika to często z faktu, że również wykładowcy na wyższych uczelniach w Hiszpanii nie posługują się językiem angielskim na tyle dobrze, aby móc prowadzić w nim zajęcia.

Dlaczego Hiszpanie tak słabo mówią po angielsku? Czy jest to wada systemu edukacji? Niechęć do nauki? A może przyczyn należy upatrywać zupełnie gdzie indziej? Powodów może być wiele. Poniżej zostały przedstawione niektóre z nich.

Język hiszpański jest językiem urzędowym w 21 krajach. Ponadto, ponad 19% całej populacji Stanów Zjednoczonych posługuje się właśnie hiszpańskim, a liczba ta stale rośnie. Około 450–470 milionów ludzi na kuli ziemskiej mówi tym językiem. Hiszpański jest drugim najczęściej używanym językiem na świecie, zaraz po chińskim. Po angielskim i francuskim jest też językiem najczęściej studiowanym. 21 mln osób uczy się go jako obcego. Jest też trzecim

¹⁶ *Los jóvenes españoles no se preparan para el mundo laboral: más del 50% admite no hablar "nada" de inglés*
 „El Mundo” z 20.12.2022 r., https://tiny.pl/y1_g5j92 [data dostępu: 24.09.2024].

¹⁷ *The world's largest ranking of countries and regions by English skills* z 2023, <https://www.ef.com/wwen/epi/>
 [data dostępu: 24.09.2024].

językiem najczęściej używanym w Internecie: 182 mln użytkowników. A pomiędzy rokiem 2000 a 2011 odnotowano 807% wzrostu użycia języka hiszpańskiego w sieci.

Zdaje się być wielce prawdopodobne, że jednym z powodów nieprzykładania zbyt dużej wagi do znajomości języka angielskiego jest fakt, że w dużej części świata Hiszpanie mają możliwość porozumienia się w swoim rodzimym języku. Jednak patrząc na liczbę szkół angielskiego w Grenadzie, można by stwierdzić, że istnieje zainteresowanie jego nauką. Powstają coraz to nowe szkoły językowe, w których zatrudniani są native speakerzy. Szkoła, w której my mieliśmy przyjemność doskonalić się w znajomości języka angielskiego, nosząca nazwę „Bristol Academy”, istnieje dopiero od dwóch lat, ale na brak chętnych nie narzeka. Pracuje tam sześciu lektorów języka angielskiego. Naszym nauczycielem był Cameron – native speaker z Londynu, dzięki któremu mogliśmy poćwiczyć wypowiedzi, podszkolić gramatykę, ale przede wszystkim osłuchać się z pięknym brytyjskim akcentem. Jednak nawet nasz nauczyciel podkreślał, że język angielski nie jest mocną stroną Hiszpanów.

Wykres 2. D. Lyons, 10 krajów z największą liczbą użytkowników hiszpańskiego z 21.03.2023 r., <https://pl.babbel.com/pl/magazine/ile-osob-mowi-po-hiszpansku> [data dostępu: 8.10.2024].

Kolejnym elementem, na który warto zwrócić uwagę, jeśli mowa o nauce języka, jest to, że w Hiszpanii nie ogląda się filmów po angielsku. Wszystkie filmy, nawet te w kinie, są dubbingowane. W Polsce słyszymy oryginalną ścieżkę dźwiękową filmu, po polsku czytamy napisy. Wyjątkiem są filmy animowane. W Hiszpanii w ogóle nie słyszy się oryginalnego głosu aktorów. Filmy i seriale dubbingowane są na język hiszpański, zaś w niektórych regionach również na lokalne dialekty. Hiszpanie, podobnie jak Austriacy, są narodem najczęściej odrzucającym napisy jako formę tłumaczenia filmów¹⁸. W takim wypadku nie ma możliwości osłuchania się z językiem obcym, bo nie jest on słyszany nawet „w tle”. Ciekawe jest też tłumaczenie postaci z kreskówek. W języku polskim zazwyczaj nie tłumaczy się nazw własnych takich jak *Flinstonowie*, *Fred Flinston*, *Smerfy*. W Hiszpanii producenci zazwyczaj starają się bohaterom dopasować hiszpańskie imiona i nazwy. I tak: *Fred Flinston*, to *Pedro Picapiedra*, a *Smerfy* to *Pitufos*. Żaba *Kermit* z *Muppet show* nosi imię *Gustavo*. W większości stacji radiowych na próżno szukać innej muzyki niż hiszpańska. Statystyki, które opublikował

¹⁸ https://dubbingpedia.pl/wiki/Dubbing_na_%C5%9Bwiecie [data dostępu: 2.10.2024].

niedawno serwis streamingowy *Spotify* pokazują, że najpopularniejszym gatunkiem muzycznym w całej Hiszpanii jest reggaeton i tacy wykonawcy jak Juan Magan, Pitbull czy Romeo Santos¹⁹. Co ciekawe, niezależnie od gatunku muzyki, ulubionymi wykonawcami są ci śpiewający w rodzimym języku bądź w dialektach: katalońskim, andaluzyjskim itp.

Idąc dalej tym tropem, również w codziennym nazewnictwie możemy zauważyć niechęć do anglicyzmów i chęć posługiwania się zwrotami hiszpańskimi, a nie zapożyczonymi z języków obcych. I tak, powszechnie używane w wielu krajach słowo: *weekend*, w Hiszpanii funkcjonuje jako *fin de semana*. Kolejnym ciekawym zwrotem jest *gap year*. W Polsce, teoretycznie można zastąpić go wyrażeniem: *rok przerwy*. W praktyce jednak, jeśli ktoś mówi o rocznej przerwie od pracy bądź szkoły, którą poświęci na zdobywanie innych doświadczeń, np. podróże, prawdopodobnie użyje angielskiego zwrotu: *gap year*. Jest on powszechnie akceptowany i rozumiany. W Hiszpanii jest na to odpowiednik w ich rodzimym języku: *año sabático* i taki właśnie jest w użyciu. Kolejną ciekawostką jest powszechny na całym świecie zwrot *ok*. W Polsce wszedł on do języka na taką skalę, że używają go nawet osoby zupełnie nie znające języka angielskiego. W Hiszpanii w zamian mówi się *vale*, czyli po prostu *dobrze*, i tak właśnie mówią zarówno młodszy, jak i starsi mieszkańcy tego kraju. Kolejnym słowem angielskim, które w Polsce w ogóle nie ma odpowiednika, chyba że ktoś używa zwrotu *prażona kukurydza*, jest *popcorn*. W innych językach też zazwyczaj stosuje się zapożyczenia z języka angielskiego: we francuskim – *popcorn*, włoskim – *pop-corn*, niemieckim – *popcorn*, duńskim – *popcorn*, a w hiszpańskim – *palomitas*. Chociaż *palomitas* można potraktować jako zdrobnienie od *palomas*, czyli *gołębi*, w żadnym wypadku nie należy interpretować tego słowa jako *gołąbki* w sensie kulinarnym²⁰. Hiszpański promuje również własne nazewnictwo w dziedzinie informatyki, i tak: laptop to *portátil*, komputer – *ordenador*, post (zamieszczony w Internecie) – *entrada*, link – *enlace*. Na powszechnie znane w Polsce słowo *pendrive*, Hiszpanie również mogą nie zareagować, gdyż bliższe są im słowa *memoria USB*, czy *pincho USB*.²¹

Kolejnym problemem związanym z Hiszpanami i językiem angielskim jest ich wymowa. Nawet jeśli znajdziemy Hiszpana mówiącego po angielsku, to istnieje duże prawdopodobieństwo, że będzie on w sposób niezrozumiały lub trudny do zrozumienia wymawiał pewne słowa. Często „y” jest wymawiane przez Hiszpanów jako „dź”, gdyż jest utożsamiane przez nich z głoską „ll” i tak angielskie – *yellow* jest wymawiane jako *dzielow*. Problem z wymową pojawia się również w słowach rozpoczynających się od litery „s”, kiedy po niej następuje spółgłoska. Jako że w języku hiszpańskim nie ma takich przypadków, ciężko jest to im wymówić, w związku z tym często możemy usłyszeć Hiszpanów, którzy w angielskich słowach rozpoczynających się od „s”, dla ułatwienia wymowy dodadzą na początku literę „e”. I tak, wyjdzie nam: *esport*, *estop*, *esmall*. Problem sprawia też spółgłoska „j”, którą po hiszpańsku wymawia się jak „h”. I odwrotnie, kiedy w słowie angielskim, Hiszpanie zobaczą „h”, często wymówią je jako „j”, np. zamiast *hello*, powiedzą *jello*. Te wszystkie niuanse

¹⁹ https://muzzaica.com/artykuly/jaka_muzyka_kroluje_w_hispanii_ [data dostępu: 2.10.2024].

²⁰ <https://www.hiszpanskidlapolakow.com/o-hiszpańskim/5-10-15/11-dowodow-na-to-ze-hiszpanie-nie-lubia-anglicyzmow/> [data dostępu: 2.10.2024].

²¹ Tamże.

sprawiają, że przy dłuższej wypowiedzi i nagromadzeniu się błędnej wymowy, czasem trudno jest zrozumieć nawet dobrze znającego angielski Hiszpana. Tak było w przypadku spotkania z przedstawicielem organizacji szkolącej nauczycieli w Hiszpanii. Znał on angielski w stopniu co najmniej dobrym, miał bogate słownictwo, jednak jego wymowa pozostawiała wiele do życzenia i należało mocno się skupić, aby niektóre słowa zrozumieć. Im dłużej się go słuchało, tym lepiej się rozumiało. Wymowa jednak na pewno stanowiła pewną barierę.

Podsumowując, powodów dla których Hiszpanie nie posługują się językiem angielskim jest wiele. Istnieją jednak zalety tej sytuacji. Jest to idealny sposób, aby szybciej w praktyce poćwiczyć język hiszpański. Kiedy nie ma możliwości porozumienia się po angielsku, należy próbować swoich sił w języku hiszpańskim. Naprawdę nie sądziłam, że podczas dwóch tygodni pobytu w Grenadzie będę mogła przypomnieć sobie język, którego uczyłam się już jakiś czas temu. Wiem, że gdyby była możliwość przejścia na język angielski, na pewno bym to uczyniła. Wyjścia takiego jednak nie miałam i dzięki temu znacznie podniosłam swój poziom języka hiszpańskiego, co było dla mnie dodatkowym atutem projektu, w którym uczestniczyłam. Dodatkowym, bo przede wszystkim udoskonaliłam swój warsztat trenera, dowiedziałam się wiele o hiszpańskim systemie edukacji oraz podszkoliłam swoje umiejętności językowe w zakresie angielskiego. I po raz kolejny przekonałam się, że warto uczyć się języków obcych, gdyż otwierają one wiele możliwości i drzwi, które bez ich znajomości pozostają dla nas zamknięte.

Bibliografia:

Kersten A., *Historia powszechna. Wiek XVII*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1987.

Netografia:

1. https://dubbingpedia.pl/wiki/Dubbing_na_%C5%9Bwiecie [data dostępu: 2.10.2024].
2. https://hiszpanski.ang.pl/zagranica/hiszpania/historia/hiszpanskie_imperium_kolonialne [data dostępu: 2.10.2024].
3. <https://forsal.pl/lifestyle/turystyka/artykuly/9423804,nowy-rekord-w-hiszpanii-kraj-odwiedzilo-ponad-85-mln-zagranicznych-tu.html> [data dostępu: 2.10.2024].
4. https://muzzaica.com/artykuly/jaka_muzyka_kroluje_w_hiszpanii_ [data dostępu: 2.10.2024].
5. <https://tiny.pl/vtwqtp91> [data dostępu: 8.10.2024].
6. <https://www.hiszpanskidlapolakow.com/o-hiszpanskim/5-10-15/11-dowodow-na-to-ze-hiszpanie-nie-lubia-anglicyzmow/> [data dostępu: 2.10.2024].
7. *Los jóvenes españoles no se preparan para el mundo laboral: más del 50% admite no hablar "nada" de inglés* „El Mundo” z 20.12.2022 r., https://tiny.pl/y1_g5j92 [data dostępu: 24.09.2024].
8. *The world's largest ranking of countries and regions by English skills* z 2023, <https://www.ef.com/wwen/epi/> [data dostępu: 24.09.2024].

dr Jarosław Schabieński

Dzieło Joachima Lelewela ***Historyczna paralela Hiszpanii z Polską***

Prawie równo dwieście lat temu wybitny polski historyk, badacz procesów dziejowych, na którego myśli opierała się „szkoła lelewelowska”, profesor Uniwersytetu Wileńskiego i gorący patriota Joachim Lelewel, napisał *Historyczną paralelę Hiszpanii z Polską*. Porównał w tej pracy dzieje Hiszpanii i Polski. Oba narody znajdowały się wówczas w trudnej sytuacji społecznej i politycznej, choć Hiszpanie, w odróżnieniu od Polaków, zachowali swoje państwo. Szukając miejsc i wydarzeń wspólnych, chciał Lelewel znaleźć przyczyny, które spowodowały, że oba kraje i narody, po okresie świetności, znalazły się w głębokim kryzysie. Efektem opisu, analizy i szerokiej perspektywy miały być wnioski polityczne, skutkujące w lelewelowskiej teraźniejszości. Jak pisał: *Wszak trwanie narodu jest dłuższe aniżeli życia ludzkiego. Nie w jednej generacji początku zdarzeń, usposobień i działalności narodu szukać należy*. Analiza ta, zwłaszcza w odniesieniu do procesów dziejowych pozostaje wciąż wartościowa, bowiem koincydencja historii obu krajów wydobyta przez Lelewela jest zastanawiająca, a chwilami wręcz uderzająca.

Okres średniowiecza, kiedy owej paraleli zbyt nie widać, autor skwitował dosyć krótko, skupiając się na stosunkach między władzą a społeczeństwem: *Między władzą a narodem bez końca przyrzeczeń, bez końca wykroczeń. Władza i naród uzbrojone naprzeciw siebie stały, zbrojne wzajem przyrzeczeń zaręczanie. Król w działaniu ścieśniony*.

Szerzej opisuje wiek XV i XVI, kiedy Hiszpania i Polska znajdują się u szczytu potęgi, a jednocześnie widać już zaczyn klęski: *W wieku XVI z jednej strony Hiszpania z innej Polska są przeważne. Pośrodku Europy Rzesza Niemiecka i w niej odrywający się od Rzymu chrześcijanie. [...] Hiszpania i Polska z małą różnicą czasu, prawie współcześnie z wielkości swej zstępują*.

Często dokonuje analizy, umieszczając w dwóch kolumnach najważniejsze elementy owej paraleli, tak jak w przypadku opisu sukcesu obu państw:

Hiszpania	Polska
<i>Ferdynand Aragonię i Sycylię dziedziczący przez śluby odziedziczył Kastylię 1479, wyzwolił spod Maurów Granadę 1492, Nawarrę opanował 1512 i cztery państwa półwyspu pirenejskiego połączył. Odziedziczenie spoilo jeszcze niższe Niemcy i burgundzkie posiadłości z Hiszpaniami. Awanturnictwo zdobywało niesłychanej rozciągłości posady w nowych światach. [...] Tyle koron i tyle krajów spajał w jednej osobie król dziedziczny. [...] Król dziedzic, właściciel królestw absolutnie władał.</i>	<i>Królowie obierani, od hołdowników uznawani, szanowali prawa ludów; otwarte i uczciwe ich postępowanie nie mięszało spokojności mieszkańców, czyniło zabiegi w utrzymaniu między nimi harmonii. Spajało się wiele krajów i łączyło w imię Polski przez wpływ narodowości i porównanie swobód stanu szlacheckiego. W Litwie rolnik z niewolniczą klasą porównany stawał się wzorem dla poniżenia stanu kmiecego w Polsce. Z wolna równały się stany i mieszkańcy krajów. Polska przodkowała</i>

	<i>i spajały się narody, a stan szlachecki składa naród.</i>
--	--

Lelewel wskazuje na szereg impulsów warunkujących geopolityczny rozrost obu organizmów państwowych:

Hiszpania	Polska
<i>Hiszpania była mocarstwem lądowym i morskim; sąsiadowała prócz Rzeszy Niemieckiej z Francją, Portą Otomańską i małymi księstwami. We wszystkich częściach jednostajnie podlegała królowi; w rozproszonych tych częściach i działania liczniejsze i obszerniejsze w Europie. Królowie przedsiębiorczy i niesyci.</i>	<i>Polska była mocarstwem lądowym; sąsiadowała prócz Rzeszy Niemieckiej z Moskwą i Portą Otomańską, kilkoma królestwami i pomniejszych jej podległymi krajami. Różna ta podległość, zbyt na ustroniu położony lud ruski, trudne danie mu pomocy, a łatwe jego odrywanie się. W zetkniętych częściach działanie prostsze i zamknięte. Rzeczpospolita spokojna, bez chciwości.</i>

Podkreśla zarazem, jak pojawienie się zewnętrznych rywali geopolitycznych wpłynęło, choć rozłożone w czasie, na dynamikę funkcjonowania Hiszpanii i Polski: *Zajęcie przez Francję księztwu Niderlandów Burgundii 1477, a przez Moskwę Wielkiemu Księciu Litewskiemu Nowogrodu Wielkiego 1479 były początkiem ośmdziesięcioletniego (1477 do 1559 lat 82) Francji z Hiszpanią, a stuletniego (1479 do 1582, lat 103) Moskwy z Polską zawodu.*

Dalej opisuje ważne wydarzenia XVI i XVII stulecia, które wydatnie osłabiły oba mocarstwa, szczególną uwagę przykładając do powstania i rozwoju protestantyzmu oraz spowodowanych tym zmian politycznych i społecznych. Wskazuje też na wewnętrzne problemy Hiszpanii i Polski, jednak konstatuje: *Lecz wewnętrzne przyczyny upadku państw bardzo długo trwać mogą bezczynne, jeśli im skuteczniej w pomoc zewnętrzne nie przyjdą. Mogą dziać raczej przeistoczenie państwa aniżeli jego upadek. Lecz kiedy przy rozwijaniu się tych wewnętrznych przyczyn dotkną przyczyny zewnętrzne, wtedy trudno się państwu ostać. Do upadku Hiszpanię i Polskę raczej powszechny stan Europy ciągnął i jej polityka, zrazu religijny, a potem merkantylny charakter mająca.*

Analiza owych nieszczęść uzupełniona jest ważnych dopiskiem: *Dojrzały się dwa państwa w stanie opłakanym, w stanie poniżenia, osłabienia i nędzy. Do tylu klęsk poniesionych, bez wątpienia dołożyły się niemało i przyczyny wewnętrzne. Jednakowoż różny był ich skład wewnętrzny i niejednostajnej ulegał niedoli.*

Ta z kolei analiza prowadzi czytelnika do wniosku, że Hiszpanii przed upadkiem nie uratowała silna władza monarsza, a Polski rozbudowany – jak na ówczesne czasy – system demokracji szlacheckiej. Tak więc nie w reżimie politycznym spoczywała wina za słabość i upadek, ale w owych, wielokrotnie podkreślanych przez Lelewela, czynnikach zewnętrznych.

Z perspektywy Joachima Lelewela moment ostatecznego upadku Hiszpanii wyznaczał rok 1807, kiedy Francja dokonała w niej brutalnej interwencji, a w przypadku Polski – rok 1795.

Tutaj też autor podkreśla mocno ową zewnętrzną przyczynę przeżywanych trudności: *Tak los spotkał dwa państwa w czasach, kiedy postać rzeczy w Europie, w chrześcijaństwie, na kuli ziemskiej inny od dawnego obrót brać poczęła. Ginęły w chwilach, w których w ich od niemałego czasu trwającym poniżeniu z wolna inne rozwijało się życie, w których za słaba ale wzmagająca okazywała się działalność. Ginęły te państwa niegdyś wielkie i niepodległe, ale zostawiały pomiędzy państwami Europy znamienite narody Hiszpanów i Polaków.*

Z istnienia wspaniałych narodów wywodzi Lelewel nadzieję na przyszłą siłę i pomyślność. Skutkuje to też tym (już po upadku powstania listopadowego, w którym odegrał znaczącą rolę), że w jego brukselskiej samotni powstaje krótka kontynuacja myśli wyrażonych w *Historycznej paraleli Hiszpanii z Polską*, a mianowicie rozprawa *Hiszpanie i Polacy próbują się podźwignąć*.

Co ciekawe, paralelę czy koincydencję między Hiszpanią a Polską można przeprowadzić także w odniesieniu do wieku XX: władza autorytarna w latach dwudziestych i trzydziestych, wyniszczająca wojna, okres władzy autorytarnej w Hiszpanii i totalitarnej w Polsce, zakończonej pokojowym przejściem władzy, wejście do NATO i UE...

Mimo położenia na dwóch przeciwległych krańcach Europy, podobieństwa losów naszych państw i narodów są co najmniej zastanawiające. Z tymi, które miały miejsce w okresie nowożytnym, możemy zapoznać się sięgając po zaprezentowane tu dzieło Joachima Lelewela. Jego krytyczne wydanie na podstawie rękopisu znajdującego się w Bibliotece Kórnickiej zostało wydane w 2006 roku przez Wydawnictwo DiG, a jego wartość podnosi znakomity wstęp autorstwa prof. Jana Kieniewicza.

Historyczną paralelę Hiszpanii z Polską przeczytać warto, choć styl pisarstwa Joachima Lelewela nie należy do najłatwiejszych. Jak powiedział nieco złośliwie współczesny Lelewelowi profesor Uniwersytetu Wileńskiego Ignacy Onacewicz – *Mamy jeszcze jednego, największego, [historyka] Lelewela! Szkoda tylko, że dzieła jego nie są dotąd na język ojczysty przełożone!*

Cecylia Radzewicz

Bazylika San Juan de Dios w Granadzie – barokowa perła Andaluzji

Jednym z najważniejszych i najwspanialszych zabytków architektury barokowej w Granadzie jest Bazylika Świętego Jana Bożego, po hiszpańsku zwanego San Juan de Dios. Bazylikę usytuowano w centrum miasta, przy ulicy o tej samej nazwie. Święty Jan Boży uchodzi za założyciela Zakonu Szpitalnego świętego Jana Bożego (łac. *Ordo Hospitalarius Sancti Joannis de Deo*, w skrócie: *OH*), popularnie zwanego Zakonem Bonifratrów. Święty Jan Boży jest też jednym z patronów Grenady. Po jego śmierci bonifratrzy postanowili pochować go w godnym miejscu. W tym celu została zbudowana bazylika, w której do dzisiaj znajduje się grób świętego.

Świątynia, określana często mianem barokowej perły Andaluzji, została wzniesiona w latach 1737–1759 na planie krzyża łacińskiego.

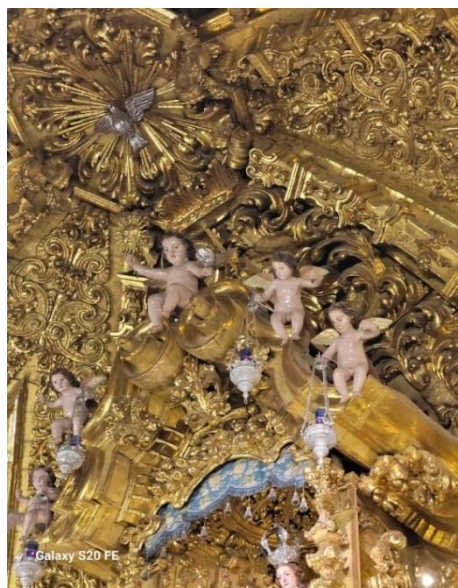
Wnętrze jest bogato zdobione drewnianymi polichromiami, licznymi rzeźbami i obrazami świętych.

Odwiedzający dostają wręcz zawrotu głowy od zewsząd kapiącego złota. Poczucie przepychu i wzniosłości jest wszechogarniające.

Na pierwszym planie bogatego wnętrza, w nawie głównej, pośród kwiatów i świec, znajduje się grób świętego Jana Bożego. W kapliczce za ołtarzem w srebrnym relikwiarzu złożono osobiste przedmioty świętego. Jest to przede wszystkim drewniany krzyż, z którym nigdy się nie rozstawał, oraz drobne relikwie.

Na ścianach i sklepieniu kaplicy widoczne są liczne postacie aniołów oraz sceny z życia świętego Jana Bożego.

Majestatyczne wnętrza bazyliki, z jej wspaniałymi ołtarzami, rzeźbami i malowidłami – misternymi dziełami sztuki barokowej, obrazują nie tylko historię i niezwykle znaczenie tego miejsca dla kultury, ale przede wszystkim są symbolem triumfu miłości i dobra, którego emanacją było życie i dzieło św. Jana Bożego.

Wśród autorów bogatej dekoracji są José de Bada y Navajas, Pedro Atanasio Bocanegra, Diego Sánchez Sarabia, czy Luisa Ignacia Roldán.

W kaplicy San Juan de Dios znajduje się wizerunek współpatrona Granady, autorstwa Bernardo de Mora, w postaci polichromowanej rzeźby szatowej przedstawiającej św. Jana Bożego z krzyżem patriarchalnym i z flagą zakonu św. Jana Bożego w jednej ręce, a w drugiej z Chrystusem ukrzyżowanym.

San Juan de Dios jest prekursorem nowoczesnej opieki medycznej. W założonym przez niego szpitalu po raz pierwszy w historii podzielono chorych na oddziały i położono do osobnych łóżek. Do stałej opieki nad chorymi organizowano nocne dyżury oraz, co było rzeczą wówczas niebywałą, ponoć skrupulatnie przestrzegano higieny.

Święty Jan Boży opiekował się nie tylko chorymi, ale także sierotami, starcami, bezdomnymi, ubogimi i wędrowcami odwiedzającymi miasto. Urodzony w Portugalii w 1495 roku, zmarł w 1550 w Granadzie. Mieszkańcy miasta zajęli się kontynuowaniem jego dzieła. W poczet błogosławionych zaliczył Jana papież Urban VIII w 1630 roku, a kanonizował papież Aleksander VIII w roku 1690. O dokonanie kanonizacji wystąpili do papieża katolicy monarchowie Europy, w tym także polski król Jan III Sobieski. San Juan de Dios jest patronem szpitali i chorych, pielęgniarzy i służby zdrowia oraz księgarzy.

Wszystkie fotografie pochodzą z kolekcji autorki artykułu.

Netografia:

1. <https://pl.astelus.com/basilica-san-juan-de-dios-%E2%80%93-granada/> [data dostępu: 14.11.2024].
2. https://pl.wikipedia.org/wiki/Bazylika_archikatedralna_%C5%9Bw._Jana_Chrzciciela_w_San_Juan [data dostępu: 14.11.2024].
3. <https://plusa.net.pl/najciekawsze-atrakcje-w-grenadzie/#bazylika-swietego-jana-bozego-basilica-de-san-juan-de-dios> [data dostępu: 14.11.2024].
4. <https://seniorka-z-plecakiem.pl/2-dni-w-granadzie-alhambra-i-inne-atrakcje/#htoc-ko-ci> [data dostępu: 14.11.2024].
5. <https://www.ohsjd.org/objects/Pagina.asp?ID=9468> [data dostępu: 14.11.2024].
6. <https://www.tripzaza.com/pl/destinations/atracji-w-granadzie> [data dostępu: 14.11.2024].

Anna Peza

Flamenco – tylko taniec, czy coś więcej?

Wrzesień, Granada i my na pokazie tańca flamenco. Zaczęło się. Być może ciekawość miesza się z zasłyszczanymi, utartymi gdzieś opiniami o flamenco, ale w tym momencie schodzi to chyba na dalszy plan. Ciekawość bierze górę. Przyciemnione światło, tajemniczy nastrój, na scenie siedzący gitarzysta, przygrywający delikatnie na gitarze, a obok siedząca, dostojna i dojrzała kobieta w pięknej sukni i wyrazistym makijażu. Zaczyna się – dźwięki płynące z gitary nabierają mocy, dochodzi śpiew, ale niepodobny do tego, do którego przywykły moje uszy – bardziej przypominał emocjonalny monolog, skargę, zawođenje, a do tego chropowaty głos, przejmująca i ekspresyjna mimika śpiewaczki sprawiały, że napięcie rosło coraz bardziej. Nagle słyszę szelest falban i występ się rozwija. Szmer rozkładanych wachlarzy, stukot obcasów, rytm wyklaskiwany przez dłonie i podkreślające atmosferę entuzjastyczne okrzyki. Ciarki przechodzą po plecach, nawet gdy nie zawsze rozumiałam, o czym jest śpiewany tekst. Żywiotowe dźwięki gitary doprowadzają do lekkiego nieco wzruszenia, soczyście czerwone sukienki tancerki, ich karminowe usta oraz zmysłowe ruchy ciała i dłoni przypominają odwieczną grę w uwodzenie i odrzucanie. Tu dzieje się walka uczuć, wulkan emocji i moc ekspresji. Tu nie ma mowy o stanach pośrednich – albo odrzuca i zniesmacza, albo też zaczarowuje a nawet hipnotyzuje, zachęcając do głębszego poznania tego fenomenu kulturowego.

Dlaczego postanowiłam podjąć to wyzwanie i przybliżyć historię flamenco? Może dlatego, że jak większość z turystów, którzy po raz pierwszy odwiedzili Półwysep Iberyjski, pojęcie o flamenco miałam bardzo stereotypowe, często oparte na utartych schematach myślowych, podsłuchanych opiniach, mitach często nijak mających się do rzeczywistości. O flamenco każdy z nas słyszał i coś tam pewnie wie, obraz śpiewających i tańczących ludzi na ulicach nie jest przecież jednostkowym widokiem, ale na ile ta wiedza jest prawdziwa? Zapraszam więc na przyspieszony rejs do Andaluzji, krainy flamenco. To właśnie w tym roku miałam okazję odwiedzić Półwysep Iberyjski. Nie byłam w samej stolicy flamenco – Sewilli, ale niewykluczone, a nawet śmiem twierdzić, że pewne, iż jeszcze tutaj zawitam, aby obejrzeć kolejny pokaz flamenco. Niewiele do tej pory wiedziałam o tym tańcu, ale im bardziej zagłębiałam się w temat, tym ciekawsze były moje odkrycia, bo obok corridy, to przecież najpopularniejsze logo Hiszpanii.

Czym jest flamenco? Jeśli sięgniemy do encyklopedii, słowników czy Internetu, definicji tego słowa znajdziemy wiele. Według Wikipedii flamenco to „zjawisko kulturowe, związane z folklorem andaluzyjskich Romów, obejmujące muzykę, śpiew, taniec, strój i zachowania. Jego tradycja pochodzi z Andaluzji, i tam do dziś można oglądać jego wykonanie”²², Encyklopedia PWN mówi, że to „folklor południowej Hiszpanii, łączący taniec z muzyką i śpiewem (tzw. cante flamenco); w szczególności rodzaj pieśni, popularnej zwłaszcza w Andaluzji, wykonywanej z towarzyszeniem kastanietów i gitary”²³. Czy każda z nich jest właściwa? Okazuje się, że nie, co potwierdzają zarówno badacze, jak i znawcy kultury

¹ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Flamenco> [data dostępu: 8.11.2024].

²³ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/flamenco;3901407.html> [data dostępu: 8.11.2024].

flamenco. Flamenco bowiem to nie folklor, to nie tylko zjawisko związane z Romami, którzy mają duży wkład w jego rozwój. To więcej niż taniec, muzyka, śpiew czy ubiór, ponieważ jest to złożony fenomen kulturowy, który dzięki swoim wybitnym artystom i wykonawcom, jak np. słynny gitarzysta flamenco Paco de Luise, zawitał na sceny całego świata, a w 2010 roku trafił na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Flamenco bowiem wchodzi w skład sztuki tańca hiszpańskiego, jest jedną z jego technik, zaś współczesna wersja pochodzi z XIX wieku – to sztuka, która żyje i nieustannie się zmienia.

Trochę historii – o korzeniach flamenco

W Andaluzji serce flamenco bije nieustannie – to miejsce spotkań wielu kultur, bardzo różnych, przybywających z różnych zakątków globu. Tu rzeczywiście żyje się wolniej, spokojniej, a mieszkańcy nie wstydzą się okazywania swoich uczuć, są dalecy od pędu cywilizacji, skupiają się na tym, co dla nich najważniejsze, czyli rodzinnych tradycjach i regionalnych zwyczajach. Andaluzja to kolebka wielokulturowości, to miejsce – jak pisze Olga Bialer-Young, dziennikarka, filozofka i lektorka, miłośniczka kultury śródziemnomorskiej – „[...] dające bezpieczne schronienie ludom z najbardziej egzotycznych zakątków świata, ale i sama będąca pod wielowiekowym panowaniem innych narodów. Andaluzja była krainą Fenicjan i Kartagińczyków, kolonią grecką i Imperium Rzymskim, cesarstwem wizygockim i arabskim kalifatem, a także domem dla sefardyjskich Żydów i hinduskich Cyganów. Ślady wielokulturowych korzeni widać we flamenco jak na dłoni: arabski melizmatyczny śpiew, taneczne ruchy podszyte erotyzmem Afryki i Arabii, tańczące palce i trzepot ptasich skrzydeł rodem z hinduskiego tańca katak, siarczysty, cygańsko-flandryjski step twardymi podeszwami, ale także wyraźne inspiracje średniowiecznymi chorałami gregoriańskimi” Dlatego flamenco jest mocno osadzone w andaluzyjskiej tradycji, stanowi element jej tożsamości. Odnajdziemy w nim wpływy różnych kultur: hinduskiej, perskiej, żydowskiej, arabskiej, mauretańskiej, egipskiej, bizantyjskiej, ale chyba najbardziej wędrownych Cyganów, którzy stali się łącznikiem kultury przeróżnych krajów, poczynając od Indii, z których wyruszyli w IX wieku, poprzez Palestynę i północną Afrykę, aby w XV wieku osiąść końcu na stałe właśnie w Andaluzji. To dla nich taniec i muzyka flamenco stały się krzykiem wszelkich emocji: od buntu i niezgody na rzeczywistość, po entuzjazm i radość z piękną zwykłej codzienności²⁴.

Tajemnicza nazwa

Warto w tym miejscu wspomnieć o nieodgadnionym do tej pory pochodzeniu nazwy „flamenco”, które weszło do języka dopiero pod koniec XIX wieku. Jest kilka teorii, które tłumaczą pochodzenie nazwy i płynnie się uzupełniają, przypominając tym samym o wielokulturowym pochodzeniu słowa *flamenco*. Najpopularniejsza wersja mówi o jej pochodzeniu od łacińskiego słowa *flamma* oznaczającego ogień i jest powiązane z jego kultem; być może łączy się ona też ze starocygańskim zwrotem *flaman*, oznaczającym zarówno „jasność” i „dobroć”, jak i „sprośność”. Najbardziej egzotyczna teoria pochodzenia nazwy

³ <https://lente-magazyn.com/o-flamenco-lente-podcast-o-kulturze-srodziemnomorskiej-s03e11/> [data dostępu: 8.11.2024].

mówi natomiast, że ta sztuka jest łudząco podobna do ubarwienia i przedziwnych ruchów skrzydeł ptaka flaminga, a w języku hiszpańskim flaming to *flamenco*.

Wytańczone emocje – po pierwsze rytm, po drugie emocje

Znawcy flamenco uważają, że jeśli jest rytm i śpiew, to pozostałe elementy tańca, a więc taniec i muzyka, powinny być czystą improwizacją. Jeśli muzyka, to oczywiście gitara, ale nie byle jaka gitara, tylko ta wykonana z konkretnego gatunku drzewa, z odpowiednio przymocowanymi strunami – to taki sprzęt tylko dla wtajemniczonych.

Co w takim razie z tym tańcem? Muszę dodać, iż dużym nieporozumieniem jest wyobrażanie sobie, że to jedynie taniec namiętny, zmysłowy, a nawet mający podtekst seksualności. To mit i stereotyp! Flamenco nie ma ścisłych reguł, norm jak w tańcu klasycznym. Jest wiele zasad, ale szczegóły ich interpretacji pozostawia się wykonawcy i jego indywidualizmowi. Taniec kobiecy i męski znacznie się różni. Gdy mężczyźni skupiają się głównie na wirtuozerii stepu i obrotach, górną część ciała pozostawiając surową i nieruchomą, to kobiety odwrotnie: najważniejszy jest dla nich płynny i ozdobny taniec rąk, dłoni, a nawet pojedynczych palców oraz rozkołysane ruchy bioder i skręcone obroty całego ciała, przypominające wijące się węże. Nie ma flamenco bez charakterystycznego stroju: eleganckiego, ale oszczędnego w ozdobach u tancerzy i odwrotnie – wielobarwnego, pełnego przepychu u tancerek. Co jest jednak elementem łączącym taniec obu płci, to charakterystyczna ekspresja ruchu, dzięki której tancerze realizują swoje podstawowe zadania: oddać nastrój i opowiedzieć tańcem historię, zinterpretować słowa i emocje śpiewaka, przekładając je na własną mowę ciała. Tancerz całkowicie skupia się na sobie i własnych emocjach, nie potrzebuje ani partnera ani przeciwnika, ani nawet publiczności.

Flamenco staje się niczym terapia dla duszy. Trzeba jednak pamiętać o jednym: aby artysta potrafił z rzemiosła zrobić sztukę, wywołać dreszcze i ciarki na plecach odbiorców, musi mieć to „coś” – we flamenco nazywane *dundee*, co w dosłownym tłumaczeniu znaczy „elf” lub „goblin”, przez flamencosów nazywane jest duszkiem, chochlikiem, a nawet marą lub zjawą. To coś w rodzaju natchnienia lub weny twórczej, która pojawia się tylko od czasu do czasu. To taka terapia duszy, która pozwala wyrzucić z siebie nagromadzone emocje bez konieczności wypowiedziania chociażby jednego słowa. Federico Garcia Lorca (słynny hiszpański poeta) twierdził, że: „*dundee* [...] mogą w sobie wywołać tylko tzw. *aficionados*, a więc wąska grupa artystów, którzy, nie wykazując ani odrobiny egoizmu czy cech showmańskich, wykonują flamenco nie dla pieniędzy, ale z prawdziwej miłości i autentycznej pasji do tej sztuki. Paradoksalnie, to właśnie jedynie oni są w stanie nawiązać szczególną duchową więź z widownią, która przecież doskonale „czyta” prawdę”.

Flamenco – nowoczesność, czy tradycja?

Na ile flamenco jest ważne dla Hiszpanów? Nie ma jednoznacznej odpowiedzi, ponieważ ciągle toczy się nierówna walka między nowoczesnością a tradycją. Co dla jednych jest nowatorską aranżacją, dla innych staje się bluźnierstwem. Na pewno do dzisiaj przekazywane jest z pokolenia na pokolenie, stanowi nieodłączną część regionalnej tożsamości; tradycja flamenco jest wciąż żywa i pieczołowicie kulturowana w andaluzyjskich rodzinach. Aby

podejrzeć flamenco w swojej czystej, pierwotnej postaci, trzeba dostać się np. do peñas (barów), dostępnych jedynie dla wtajemniczonych, czy do klubów prowadzonych przez miłośników flamenco.

Flamenco stało się niewątpliwie sztuką wielkiej rangi, trafiło prosto spod strzech na salony całego świata (a że nie było tam mile widziane, nie chciało tam zostać), utarło tym samym nosa kulturze wysokiej. Mistrzowie gitary wzbogacili nim współczesną muzykę, a dzięki licznym festiwalom skupiającym najwybitniejszych wykonawców oraz specjalistycznym szkołom wtajemniczającym w tę niełatwą sztukę, flamenco żyje i ciągle się rozwija. To nie jest kwestia mody, bo każda moda przecież się zmienia czy przemija. Jak twierdzi Cristina Hoyos, wybitna tancerka flamenco z Sewilli, „fenomen flamenco polega na tym, że nawet jeśli nie wszystko w nim rozumiesz, to go odczujesz. Bo flamenco wyraża przede wszystkim uczucia, emocje. I one zawsze są prawdziwe”.

W dzisiejszych czasach flamenco ma się całkiem dobrze. Dlaczego? Bo przemawia tylko do tych, którzy nie boją się jego siły, porywającej ekspresji i całkowitego zatracenia w autentyczności przekazu.

Netografia:

Artykuły:

1. <https://lente-magazyn.com/flamenco-wiecej-niz-taniec/> [data dostępu: 8.11.2024].
2. <https://www.onet.pl/styl-zycia/iwona-zielinska-sasiada/polka-ktora-w-hispanii-uczy-hispanow-hiszpanskiego/zw34m72,30bc1058> [data dostępu: 8.11.2024].
3. <https://www.rmflclassic.pl/informacje/Obraz,12/Flamenco-tanczaca-hustawka-nastrojow,38831.html> [data dostępu: 8.11.2024].

Podcasty/audycje radiowe:

1. <https://lente-magazyn.com/o-flamenco-lente-podcast-o-kulturze-sroziemnomorskiej-s03e11/> [data dostępu: 8.11.2024].
2. <https://trojka.polskieradio.pl/artukul/3306770,flamenco-zmyslowe-nostalgiczneartobliwe-jak-zycie-posluchaj> [data dostępu: 8.11.2024].
3. https://www.rdc.pl/podcast/mnie-sie-to-podoba_Yj4peTdsarFIK1FszNGm?episode=Bwb6fRQEtnS6DZxo8x8P [data dostępu: 8.11.2024].

Definicje:

1. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/flamenco;3901407.html> [data dostępu: 8.11.2024].
2. <https://pl.wikipedia.org/wiki/Flamenco> [data dostępu: 8.11.2024].

Jan Bielecki

Kuchnia hiszpańska. Smaki Andaluzji

Początek nowego roku szkolnego 2024/2025 był dla mnie wyjątkowy. W ramach Akcji 1 sektora Edukacja Szkolna programu Erasmus+ uczestniczyłem w dniach 1–15 września 2024 roku w szkoleniu: *Metody doskonalenia pracy nauczycieli w Polsce i Hiszpanii*. Miejszem naszego szkolenia była Granada – piękne miasto leżące w południowej Hiszpanii, w regionie Andaluzja, słynące z bogatej historii i kultury. Najbardziej znane z Alhambry – imponującego pałacu i twierdzy z czasów mauretańskich, należących do najważniejszych zabytków architektury islamskiej w Europie. Granada była ostatnim bastionem Maurów w Hiszpanii, zdobytym przez katolickich monarchów w 1492 roku, co zakończyło rekonkwistę. Miasto zachwyca urokliwymi uliczkami dzielnicy Albaicín, flamenco, a także mieszanką kultur arabskiej, żydowskiej i chrześcijańskiej. Tu, w Granadzie, w Andaluzji miałem okazję poznać smaki kuchni tego regionu.

Kuchnia andaluzyjska to prawdziwa uczta dla zmysłów, łącząca w sobie wpływy różnych kultur i wykorzystująca najlepsze lokalne składniki. Opiera się na kilku kluczowych elementach. Po pierwsze, oliwie z oliwek – region jest największym producentem oliwy w Hiszpanii. Po drugie, świeżych owocach morza – dostępnych dzięki długiej linii brzegowej. Po trzecie, na warzywach i owocach – uprawianych w żyznych dolinach regionu. Całość wzbogacają szynka iberyjska (szczególnie słynna jest szynka z Jabugo) i wino, zwłaszcza sherry z okolic Jerez de la Frontera.

Mając takie produkty, można serwować doskonałe dania. Do popularnych dań kuchni andaluzyjskiej należą: *gazpacho*, *pescaito frito*, *jamón ibérico*, *espetos*, *rabo de toro*. Te, trochę orientalnie brzmiące nazwy nie oznaczają, że potrawy są skomplikowane. *Gazpacho* to zimna zupa pomidorowa, idealna na upalne dni. Zawiera pomidory, ogórki, paprykę, czosnek i oliwę z oliwek. *Pescaito frito* jest mieszanką smażonych ryb i owoców morza, popularną zwłaszcza w nadmorskich miastach. *Jamón ibérico* to wysokiej jakości szynka z czarnych świń iberyjskich, często podawana jako tapas. *Espetos* nazywane są szaszłyki z sardynek pieczone nad ogniem, typowe dla wybrzeża Costa del Sol. *Rabo de toro* to z kolei duszone mięso z ogona byka, popularne zwłaszcza w Kordobie.

Kuchnia andaluzyjska nosi ślady różnych kultur, których przedstawiciele zamieszkiwali ten region na przestrzeni wieków. Wpływy arabskie widoczne są w użyciu przypraw takich jak szafran czy kmin rzymski. Tradycje żydowskie przyczyniły się do powstania potraw takich jak *pescaito frito*. Odkrycie Ameryki wprowadziło do kuchni nowe składniki, takie jak pomidory czy ziemniaki.

Nie można mówić o kuchni andaluzyjskiej bez wspomnienia o *tapas*. Są to małe przekąski, często serwowane za darmo do napojów, będące integralną częścią kultury kulinarnej regionu. Popularne *tapas* to: *aceitunas* (oliwki), *boquerones en vinagre* (sardele marynowane w occie), *tortilla española* (omlet z ziemniakami), *patatas bravas* (pikantne ziemniaki).

Tortilla española, znana również jako *tortilla de patatas*, to klasyczne danie hiszpańskie, bardzo popularne również w Andaluzji. Jest to gruby omlet z ziemniakami, często podawany jako tapas lub danie główne.

Tortillę można podawać na ciepło lub zimno, pokrojoną na trójkątne kawałki. Jest świetna jako przekąska, część większego posiłku lub nawet jako danie na piknik. W Andaluzji często dodaje się do niej również inne składniki, takie jak papryka, chorizo lub szpinak, tworząc różne warianty tego klasycznego dania.

Kuchnia andaluzyjska to nie tylko jedzenie, to styl życia. Długie, spokojne posiłki w gronie przyjaciół i rodziny są ważnym elementem lokalnej kultury, odzwierciedlającym radosne i gościnne usposobienie mieszkańców tego słonecznego regionu Hiszpanii.

Spożywanie dań kuchni hiszpańskiej przynosi wiele korzyści zdrowotnych i kulinarnych. Przede wszystkim, wiele potraw jest opartych na świeżych składnikach, co dostarcza organizmowi cennych witamin, minerałów i błonnika. Duża ilość warzyw i owoców w diecie wspiera układ odpornościowy oraz poprawia trawienie.

Dzięki tej różnorodności, zdrowa kuchnia hiszpańska oferuje smaczne i zrównoważone posiłki, które zachęcają do eksploracji lokalnych produktów.

Jolanta Kubrak

Czas fiestami się mierzy

Na południu Półwyspu Iberyjskiego, między Oceanem Atlantyckim na zachodzie i Morzem Śródziemnym na wschodzie, tam, gdzie Europa styka się z Afryką, leży Andaluzja. Jest ona jedną z siedemnastu wspólnot autonomicznych Hiszpanii, a przede wszystkim regionem historycznym o niezwykle zróżnicowanej kulturze, świadczącej o jego bogatej przeszłości. Śladami tej różnorodnej kultury są fenickie i rzymskie świątynie, synagogi, meczety, chrześcijańskie katedry i kościoły. Przez blisko osiem stuleci władcami południowej Andaluzji byli muzułmanie, dlatego nie dziwią liczne pozostałości dziedzictwa arabskiego – w architekturze, nazwach, zwyczajach, ofercie handlowej, ubiorze, kulinariach, nade wszystko zaś w Alhambrze – warownym zespole pałacowym, zbudowanym w XIII wieku poza murami Granady. W ręce chrześcijan ta część Andaluzji przeszła ponad pięćset lat temu. Katolicy władcy – para królewska Izabela Kastylijska i Ferdynand Aragoński – wsparli wyprawę Krzysztofa Kolumba, którego odkrycia uczyniły Hiszpanię wielkim imperium kolonialnym. Stąd w swoją podróż dookoła świata wyruszył także Ferdynand Magellan²⁵.

Po pokonaniu arabskich najeźdźców, w Andaluzji rozkwitła kultura chrześcijańska i mocno się zakorzeniła. Poza wspaniałymi świątyniami, jej obecność można dostrzec w zwyczajach i tradycjach, a przede wszystkim z rozmachem obchodzonych uroczystościach religijnych. Chociaż w Hiszpanii, podobnie jak we Francji, w nabożeństwach Kościoła katolickiego uczestniczy garstka wiernych, święta religijne stanowią pretekst do organizowania kilkudniowych, wielobarwnych, widowiskowych fiest i jarmarków, łączących elementy religijne i ludowe, a także barokowe. Najbardziej spektakularne są obchody Wielkiego Tygodnia oraz Bożego Ciała.

***Semana Santa*, czyli Święty Tydzień**

Święty, czyli Wielki Tydzień jest dla Andaluzyjczyków, ale także dla mieszkańców całej Hiszpanii, najbardziej wyczekiwany czasem w roku. Głównym elementem jego obchodów są organizowane przez bractwa kościelne procesje, w których uczestniczą tysiące osób. Podczas procesji ulicami miast niesione są bogato zdobione platformy z figurami Matki Boskiej i Jezusa. Rzeźby te mają naturalne rozmiary osób i reprezentują sceny męki, ukrzyżowania i zmartwychwstania Chrystusa. Są one niejednokrotnie dziełami sztuki pochodzącymi sprzed kilku wieków, nawet z XV stulecia. Platformy z figurami ważą ponad tonę, a niosą je na barkach atletyczni mężczyźni, zwani *costaleros*. Za platformami podążają pokutnicy ubrani w długie habity i szpiczaste kaptury, a za pokutnikami orkiestra dęta. W rytm grany przez trąbki i wybijany przez werble *costaleros* niosą platformy. Podczas procesji śpiewane są także pieśni flamenco, z dojmującym dramatyзмом opowiadające o Męce Pańskiej i dedykowane niesionym postaciom Chrystusa i Maryi. Zakapturzeni pokutnicy przechodzą przez miasta także nocami, oświetlając drogi pochodniami i słuchając rozbrzmiewających pieśni żałobnych.

²⁵ P. Jabłoński, A. Marchlik, *Andaluzja. Zestaw przewodnikowy*, Wydawnictwo Expressmap Polska Sp. z o.o., 2022, s. 5.

Procesje odbywają się cały tydzień – od Niedzieli Palmowej do Niedzieli Wielkanocnej, a podczas ich trwania palone są kadzidła. Każde bractwo rozpala kadzidło o innym zapachu, więc procesjom towarzyszy mieszanka aromatów – mirry, żywicy, sandałowca, pomarańczy, lawendy... Oprócz emocji i zapachów, Andaluzja ma także smak Wielkiego Tygodnia. Jest nim *torrija* – namoczona w mleku kromka chleba, którą smaży się, a następnie polewa miodem lub posypuje cukrem. Tradycja jedzenia tego specjału wywodzi się z XV wieku. Przygotowują go w Wielkim Tygodniu wszystkie cukiernie Andaluzji, ponieważ – jak twierdzą jej mieszkańcy – pomaga wytrwać w poście. Post jest jednak raczej jedynie pretekstem do zjedzenia słodkiego przysmaku, ponieważ w czasie, gdy głównymi ulicami przechodzą procesje żałobne, w bocznych uliczkach wypełnione są bary i restauracje, i trwa tygodniowa fiesta²⁶. Trudno zatem twierdzić, że Andaluzjczycy wytrwale postują.

Boże Ciało

Do najbardziej uroczyste obchodzonych świąt w Hiszpanii należy Boże Ciało. Będąc uczestniczką pierwszej grupy projektu „Metody doskonalenia pracy nauczycieli w Polsce i Hiszpanii” realizowanego w ramach programu Erasmus+, przebywającej na kursie od 26 maja do 8 czerwca 2024 roku, miałam możliwość zobaczenia, jak świętowana jest ta uroczystość. I to w Grandzie – mieście, w którym Boże Ciało jest świętem najważniejszym! Nic więc dziwnego, że fiesta trwa tam niemal cały tydzień i ma przebieg niezwykle spektakularny. Już dwa dni przed świątecznym czwartkiem balkony kamienic zostały udekorowane kolorowymi gobelinami i zwiewnymi, pięknie upiętymi tkaninami, kwiatami oraz sztandarami pochodzącymi z dawnych wieków, podobno nawet z XV. Na głównej ulicy Gran Vía i jej okolicach pojawiły się duże, pięknie ozdobione ołtarze.

Ołtarze na ulicach Granady

W głównej świątyni Granady, Katedrze Najświętszej Maryi Panny od Wcielenia, przygotowywano ogromną monstrancję. Miejskie place już w południe rozbrzmiewały

²⁶ Tamże, s. 10.

radosnymi śpiewami, muzyką wykonywaną przez orkiestry dęte, okrzykami rozbawionych mieszkańców i turystów, dynamicznym rytmem wystukiwanym przez buty tancerek i tancerzy flamenco.

Ozdabiając miasto religijnymi dekoracjami i ołtarzami z jednej strony, a bawiąc się, śpiewając i tańcząc z drugiej, Granada przygotowywała się na swoje najważniejsze święto. Zanim jednak w czwartek przeszła procesja Bożego Ciała, w środę odbyła się parada mająca inny charakter. Jak się dowiedzieliśmy, w środę w Granadzie obchodzona jest Tarasca – parada, podczas której niesiony jest olbrzymi manekin – kobieca postać, siedząca na skrzydlatym smoku.

Tarasca i towarzyszące jej olbrzymie postacie

Jak podaje legenda, Tarasca była dziwnym stworem, pół-wężem, pół-kobietą, która wabiła mężczyzn, a następnie pożerała ich lub okaleczała. Ta, mająca pogański charakter parada, przyciąga wielkie tłumy widzów i jest charakterystycznym elementem obchodów Bożego Ciała w Granadzie²⁷. Wieczorem jednak w mieście zapalają się tysiące świateł i *alumbrado*, czyli wielobarwne iluminacje zapowiadają wyjątkowy dzień.

Jego kulminacyjnym i najważniejszym wydarzeniem jest kilkugodzinna procesja, w której niesiony jest Najświętszy Sakrament. Jej trasę od rana pokrywano kobiercami ziół i traw – ulice zasypane były aromatyczną zielenią, a budynki i latarnie przystrojone lampionami i girlandami.

Balkon w budynku mieszkalnym dekorowany na Uroczystość Bożego Ciała

Trasa procesji usłana ziołami i trawą

Procesja w Granadzie odbywa się według kilkuwiekowego rytuału i obfituje w historyczne nawiązania. Otwiera ją pochodzący z XVI stulecia krzyż, za którym idzie ubrana w czerwone szaty szlachta. Drugą grupą są Kawalerowie Mozarabscy, którzy podczas panowania arabskiego byli wierni chrześcijaństwu. Ich stroje mają kolor niebieski. Za nimi krocą ubrani na biało Rycerze Świętego Grobu, stanowiący gwardię honorową prymasa Hiszpanii. Kolejna grupa to Rycerze Bożego Ciała, elegancko prezentujący się w zielonych szatach z białymi krzyżami²⁸. Za nimi idą reprezentacje poszczególnych parafii Granady, dzieci i młodzież z różnych organizacji, orkiestry dęte, a także tancerki flamenco, które zatrzymały się przed jednym z ołtarzy i zatańczyły na cześć Chrystusa. W trwającym kilka godzin widowiskowym pochodzie szły także władze miejskie – burmistrz Granady, politycy, urzędnicy jednostek samorządowych i instytucji państwowych, wojsko, policja, straż cywilna, liczne bractwa i zakony. Każda grupa ubrana była w charakterystyczny dla siebie strój. Warto dodać, że większość uczestniczących w procesji kobiet miała koronkowe welony.

²⁸ Zob. *Uroczystość Bożego Ciała w Hiszpanii*, <https://www.ekai.pl/uroczystosc-bozego-ciala-w-hiszpanii/> [data dostępu: 3.10.2024].

Na monstrancję z Najświętszym Sakramentem czekaliśmy niemal do końca procesji. Majestatyczna, niesiona na barkach przez kilkudziesięciu mężczyzn, została powitana przez obserwujących tłum brawami. Sacrum... nie było. Przed Ciałem Chrystusa szły dzieci pierwszokomunijne, klerycy i kapłani według hierarchii, biskupi.

Monstrancja z Najświętszym Sakramentem
widok z przodu Fot. J. Kubrak

widok z boku Fot. G. Gołaszewski

Procesję zamykali mieszkańcy miasta i turyści, którzy chcieli wziąć czynny udział w tym niezwykłym wydarzeniu. Wielu granadyjczyków obserwowało je z balkonów lub siedząc na krzesłach ustawionych wzdłuż trasy procesji. Że oprócz wymiaru religijnego ma ona także charakter atrakcji może świadczyć fakt, że miejsce na krzesło kosztowało 10 euro.

Po zakończeniu procesji zapełniły się restauracje i bary, miasto zatętniło muzyką i śpiewami. Całe rodziny wychodziły na ulice i place, by świętować – uczestniczyć w zabawach, obejrzeć taniec flamenco, posłuchać koncertów i pośpiewać, obejrzeć zawartość kramików. Fiesta trwała do rana, a następnie przez kolejne dni – do niedzieli włącznie.

W Granadzie procesja Bożego Ciała odbywa się w czwartek, ale w innych miastach, np. w oddalonej o ok. 130 km Maladze, w niedzielę.

Malaga. Ołtarz na ulicy, przygotowany na niedzielną procesję Bożego Ciała
Fot. J. Krzyżewska

Warto zaznaczyć, że wiele hiszpańskich miast ma swój rytuał obchodów Bożego Ciała i ich cechy szczególne. W położonym w środkowej części kraju Toledo uwagę zwracają kroczące w procesji liczne arcybractwa oraz wspianała, szesnastowieczna złota monstrancja, mierząca ponad dwa metry i ważąca ok. 200 kilogramów²⁹. W leżącej w prowincji Toledo miejscowości Camuñas pojawiają się nawet elementy teatralne, ponieważ przed Najświętszym Sakramentem prezentowana jest walka Grzechów z Cnotami, czyli dobra ze złem, a w Sewilli, podczas odbywającej się w katedrze mszy, ubrani w barokowe kostiumy chłopcy tańczą przed ołtarzem flamenco, uderzając jednocześnie w kastaniety. Zwyczaj ten nazywany jest tańcem paziów³⁰ i pochodzi z XIV wieku. Jak głosi tradycja, mieszkańcy Sewilli wzięli sobie głęboko do serca słowa zawarte w bulli papieskiej ustanawiającej święto Bożego Ciała: „Śpiewaj na znak Wiary, tańcz na znak Nadziei, skacz radośnie na znak Miłosierdzia”³¹ i papieskie polecenie wykonują także po kilku stuleciach, w dzisiejszych czasach.

²⁹ M. Raczkiwicz CSsR, Hiszpania: obchody Bożego Ciała, <https://www.vaticannews.va/pl/swiat/news/2019-06/hiszpania-toledo-procesja-boze-cialo.html> [data dostępu: 3.10.2024].

³⁰ *Uroczystość Bożego Ciała w Hiszpanii*, <https://www.ekai.pl/uroczystosc-bozego-ciala-w-hiszpanii> [data dostępu: 3.10.2024].

³¹ Cyt. za: K. Sołtyk, *Andaluzja – kiedy sjesta ustępuje fiescie!*, <https://spaeden.pl/podroze/hiszpania-jest-w-tobie/2548-andaluzja-kiedy-sjesta-ustepuje-fiescie> [data dostępu: 3.10.2024].

Jak pisze Katarzyna Sołtyk: „Nie ma lepszego sposobu na poznanie Andaluzji i poczucie jej ognistego temperamentu, niż podczas jednej z licznych fiest”³². Rzeczywiście, obserwując obchody Bożego Ciała w Granadzie można było zobaczyć jej koloryt jak w soczewce. Przenikanie się elementów chrześcijańskich, orientalnych, żydowskich, raz tradycyjnych, raz „wzbogaconych” przez ludowe i świeckie inspiracje, miało miejsce nieustannie. Poznanie świętującej i bawiącej się Granady to wartość dodana uczestnictwa w kursie „Metody doskonalenia pracy nauczycieli w Polsce i Hiszpanii”.

O ile nie podano inaczej, zamieszczone w artykule fotografie pochodzą z kolekcji autorki.

Literatura:

Jabłoński P., Marchlik A., *Andaluzja. Zestaw przewodnikowy*, Wydawnictwo Expressmap Polska Sp. z o.o., 2022.

Netografia:

1. <https://www.visitargranada.com/blog/la-tarasca/> [data dostępu: 3.10.2024].
2. Raczekiewicz M. CSsR, *Hiszpania: obchody Bożego Ciała*, <https://www.vaticannews.va/pl/swiat/news/2019-06/hiszpania-toledo-procesja-boze-cialo.html> [data dostępu: 3.10.2024].
3. Sołtyk K., *Andaluzja. Kiedy sjesta ustępuje fiście!*, <https://spaeden.pl/podroze/hiszpania-jest-w-tobie/2548-andaluzja-kiedy-sjesta-ustepuje-fiescie> [data dostępu: 3.10.2024].
4. *Uroczystość Bożego Ciała w Hiszpanii*, <https://www.ekai.pl/uroczystosc-bozego-ciala-w-hiszpanii/> [data dostępu: 3.10.2024].

³² Tamże.

Andrzej Staszczuk

Polska to taki piękny, zielony kraj

Hiszpanię odwiedzam na początku września 2024 roku. Poprzednio byłem tutaj kilka lat wcześniej w lutym. Kilkanaście dni w Andaluzji sprawiło, że pragnąłem tutaj wrócić. Wszędzie mili ludzie, dużo zieleni wokół, a w miastach mnóstwo kwiatów w charakterystycznych kolorowych doniczkach.

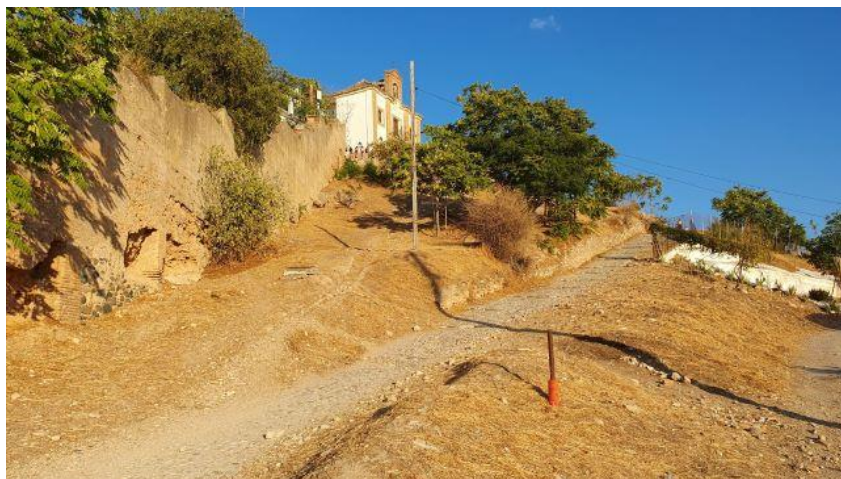
Fasada domu ozdobiona kwiatami w doniczkach

Teraz spełnia się moje marzenie. Na miejsce pobytu docieram razem z grupą wieczorem. Zakwaterowanie, rozpakowanie i nie ma czasu, żeby rozejrzeć się po okolicy. Gdy rano przed śniadaniem robię rekonesans wokół miejsca, w którym mieszkamy, ogarnia mnie przygnębienie. Piękny widok na panoramę Granady psuje wszechobecna sucha trawa, trzaskające pod nogami gałązki i szeleszczące igliwie. Z krzewów zielone są tylko te, do których dyskretnie doprowadzono wodę, reszta zasycha. Nawet duże drzewa wyglądają na lekko przyschnięte.

Przyglądam się terenowi, na którym zbudowano nasz ośrodek. Nowy, położony na wzniesieniu i nierównym terenie. Na skarpie róże z dołkami do zbierania deszczówki i przewodowy system nawadniania. Przy budynkach krzewy hebe i jagody kamczackiej. Przebiega mi przez głowę myśl, że przecież wymagają one sporo wody. No tak, przewody zostały dobrze ukryte. Jeszcze tylko kilka metrów trawnika z dobrze ukrytym systemem nawadniania. Przypominam sobie, że gdzieś czytałem, że w upalne dni do podlania 1 m² trawnika potrzeba ponad 5 litrów wody. Reszta terenu jest dokładnie zalana asfaltem i betonem. Drogi, parkingi, ścieżki i cały plac są nowe i gładkie. Nawet wokół dorodnych drzew wylano beton, zostawiając kilka centymetrów wolnej przestrzeni.

Wprawdzie wcześniej czytałem, że Hiszpania boryka się z poważnymi problemami związanymi z wodą, głównie z powodu długotrwałych susz, ale nigdy się nie zastanawiałem, jak to wygląda w rzeczywistości. Zdarzyło się, że od Hiszpanów przybywających do naszego kraju słyszałem: „Polska to taki piękny, zielony kraj”, ale brałem to bardziej za oznakę zauroczenia nowym miejscem niż ocenę rzeczywistości. Tymczasem według wcześniejszych

prognoz³³ do roku 2021 Hiszpania miała stracić do 25% swoich zasobów słodkiej wody. Wiele regionów, takich jak Katalonia, Andaluzja i Walencja, doświadcza ostatnio ekstremalnych susz. Wymusza to ograniczenia w zużyciu wody, którymi objętych jest ok. 10 mln ludzi, czyli czwarta część populacji kraju.

Oznaki suszy w Granadzie

Bezpośrednim impulsem, który skłonił mnie do przyjrzenia się gospodarce wodą w Hiszpanii był smak tej płynącej z kranu. W Suwałkach jesteśmy przyzwyczajeni do picia jej bezpośrednio z sieci wodociągowej, tutaj smak chloru skutecznie hamował takie zapędy. U nas, zgodnie z zapewnieniami przedsiębiorstwa ją dostarczającego³⁴, nie stosuje się chemii. Napowietrzanie wody w celu utleniania rozpuszczonych jonów żelaza, manganu, siarczków oraz rozpuszczonych gazów do formy nierozpuszczonej i zatrzymanie ich na złożu filtracyjnym oraz dezynfekcja promieniami UV w zupełności wystarczą. Dezynfekcję wody podchlorynem sodu, nazywane popularnie „chlorowaniem”, stosuje się tylko awaryjnie.

Susze mają duży wpływ na rolnictwo, przemysł i turystykę, zmuszając do znacznego ograniczenia zużycia wody w tych sektorach i powodując konflikty i problemy społeczne. Brak wody szczególnie widoczny jest w rolnictwie. Olbrzymie pagórkowate tereny regionu przeznaczone są pod sady oliwne. Monokultury oliwek zajmują setki hektarów powierzchni, na których rzadko pojawiają się inne drzewa. Z okien autokaru wygląda to malowniczo: siatka równiutko posadzonych jednokolorowych drzew. Czasami starych, rosnących w kępach po cztery, ale najczęściej pojedynczo, bo to ułatwia ich mechaniczny zbiór.

³³ <https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/spain-faces-threat-of-water-crisis/> [data dostępu: 19.11.2024].

³⁴ <https://www.pwik.suwalki.pl/nasza-woda/technologie-uzdatniania-wody> [data dostępu: 19.11.2024].

Sad oliwny

Gdy się przyjrzymy uważniej takiej plantacji, nie jest już tak pięknie. Między drzewami rozpięte są węże doprowadzające wodę do poszczególnych drzew, reszta to zeschnięta trawa i niewielkie krzewy, które kiedyś tutaj rosły. Nie widać owadów, nie słychać ptaków, pod nogami tylko chrzęst łamanych roślin. Gdzieś na polach widoczne są zbiorniki na wodę, którą wydobywa się z coraz większych głębokości. Zmorą stają się dzikie studnie i rosnące zapotrzebowanie na wodę.

Spoglądając na taki krajobraz zastanawiam się, co się tutaj dzieje, gdy następują obfite opady deszczu. Suche podłoże i zeschnięte trawy zachowują się wtedy jak sucha gąbka włożona w strumień wody z kranu. Nie tylko nie przyjmuje ona płynu, ale wręcz stanowi doskonały izolator dzięki zawartemu w niej powietrzu. Musimy ją kilkakrotnie ścisnąć, żeby została nawilżona. Tutaj do poprawy sytuacji niezbędna jest długotrwała mżawka. Intensywny deszcz tylko wymyje podłoże, które jest luźne, bo nieprzerośnięte przez rośliny. Przy pochylonym terenie i wybetonowanych miejscach, gdzie spływa strumień, stanowi wręcz modelowy przepis na katastrofę w postaci strumienia błota.

O wodę z rolnikami konkuruje turystyka. Zapotrzebowanie na nią w tej branży jest ogromne. Rzesze turystów zwiedzających nagrzane do granic możliwości miasta potrzebują wody do picia, posiłków i higieny. Wszechobecny beton powoduje po pierwsze nagrzewanie się miejskiej przestrzeni o kilka stopni wyżej niż w przypadku terenów zielonych, po drugie nigdzie niezatrzymywana woda płynie wprost do kanalizacji. Nie ma parowania powodującego obniżanie temperatury. Sytuację trochę poprawiają rozwieszane nad ulicami płaty tkaniny. Koszt tego działania jest wysoki, ale powoduje odczuwalne obniżenie temperatury.

W Andaluzji podejmuje się wiele działań prowadzących do racjonalnego zarządzania zasobami wodnymi. Inwestuje się w budowę nowych zbiorników wodnych oraz modernizację istniejących, aby lepiej zarządzać dostępną ilością wody. Wprowadzane są nowoczesne technologie nawadniania, takie jak systemy kropkowe, które pozwalają na bardziej efektywne wykorzystanie wody w rolnictwie. Prowadzone są kampanie mające na celu edukowanie mieszkańców na temat oszczędzania wody i jej racjonalnego wykorzystania. Władze lokalne inwestują w technologie oczyszczania ścieków, które pozwalają na ponowne wykorzystanie

wody w rolnictwie i przemyśle. Wprowadzane są projekty mające na celu zwiększenie retencji wody w glebie, co pomaga w lepszym zarządzaniu zasobami wodnymi podczas suszy.

Efekty tych działań widoczne są w całym regionie. Sieć nawadniania kropłowego stosowana jest nie tylko na plantacjach, ale i w miastach.

Precyzyjne dostarczanie wody³⁵ sprawia, że systemy te dostarczają wodę bezpośrednio do korzeni roślin za pomocą sieci rur i kroploowników. Dzięki temu minimalizuje się straty wody spowodowane parowaniem i spływem powierzchniowym. Nie spotyka się zraszania upraw, gdyż nawadnianie kropłowe zużywa znacznie mniej wody w porównaniu z tą metodą. Dodatkowo automatyczne systemy kropłowe umożliwiają precyzyjne dostarczanie nawozów bezpośrednio do strefy korzeniowej roślin. Zwiększa to efektywność ich wykorzystania, zmniejsza ryzyko zanieczyszczenia środowiska oraz pozwala na dostosowanie ilości dostarczanej wody do aktualnych potrzeb roślin, zgodnie ze wskazaniami czujników wilgotności. Wpływa to też na zwiększenie plonów. Woda dostarczana jest wprost do korzeni, rośliny nie są moczone, mniej chorują, gdyż w mniejszym stopniu rozwijają się choroby grzybowe i bakteryjne. W glebie nie ma okresów przesuszenia i nadmiaru wody, wzrost roślin jest bardziej równomierny.

Kampanie edukacyjne powodują, że w miastach Andaluzji coraz częściej powstają oazy zieleni utrzymywane przez mieszkańców. Nawadnianie kropelkowe pozwala na przykład na tworzenie ciekawych ogrodów przydomowych. W jednym z nich, o powierzchni kilku metrów kwadratowych, zauważyłem oprócz krzewów i kwiatów uprawę passiflory i arbuza.

W naszym kraju dużo się mówi o brakach wody i konieczności jej oszczędzania. Może wiedza o alternatywnych metodach nawadniania za jakiś czas przestanie być dostępna tylko dla specjalistów i hobbystów. Warto mówić nie tylko o oszczędzaniu wody, ale szerzyć wiedzę o tym, jak wpływać na środowisko, żeby sprzyjać jej naturalnej retencji i oczyszczaniu na poziomie indywidualnych gospodarstw domowych. Warto też przyjrzeć się uważniej sytuacjom, gdy mimo intensywnych deszczów w niektórych gminach w Polsce³⁶ nie wystąpiła powódź.

Wszystkie fotografie zamieszczone w artykule pochodzą z kolekcji autora.

Netografia:

1. <https://oko.press/wojtka-gminy-ktora-ocalala-dzieki-piaskom-i-bobrom-ratuje-stronie-nasi-ludzie-sa-niesamowici> [data dostępu: 19.11.2024].
2. <https://www.centerplast.pl/korzysci-nawadniania-kropelkowego> [data dostępu: 19.11.2024].
3. <https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/spain-faces-threat-of-water-crisis/> [data dostępu: 19.11.2024].
4. <https://www.pwik.suwalki.pl/nasza-woda/technologie-uzdatniania-wody> [data dostępu: 19.11.2024].

³⁵ <https://www.centerplast.pl/korzysci-nawadniania-kropelkowego> [data dostępu: 19.11.2024].

³⁶ <https://oko.press/wojtka-gminy-ktora-ocalala-dzieki-piaskom-i-bobrom-ratuje-stronie-nasi-ludzie-sa-niesamowici> [data dostępu: 19.11.2024].